

OSAMNAEST DOKUMENATA O POLJIČKIM GLAGOLJAŠIMA (1613–1652)

Marko MIŠERDA

I. UVOD: POGLED NA POLJIČKE GLAGOLJAŠE U 17. STOLJEĆU

Višestoljetna povijest Poljičke republike – tako Poljica danas najradije nazivamo – već odavno zaokuplja znanstvenu javnost.¹ Poljica – taj „prostor gdje se stvaralo iskustvo življenja i umjetnost održanja”² – zanimljiva su prvenstveno po svom unutarnjem životu (uređenju). Mnogo toga sažeto je sadržano u čuvenom Poljičkom statutu. Dakako, ne treba prihvatiti mišljenje kako se daljnim proučavanjem detalja neće više ništa važnoga doznati. Možda je upravo takvo uvjerenje i krivo što smo još uvijek daleko od jedne značajnije povijesti Poljica. Mnogi aspekti poljičke povijesti još su neotkriveni. Nadati se je da je svako objavljivanje dokumenata mali korak naprijed.

Zanimljiva strana poljičke povijesti svakako je i uloga popova glagoljaša u društvenom životu Poljica. S jedne strane, tako su bili blizu svemu što se događa, a, s druge strane, klerikalizmu ni najmanjega traga. Naročito mjesto svakako pripada poljičkom izvanjskom vikaru (oko 1590. do 1833).

O crkvenoj povijesti Poljica u cjelini pisao je samo Ivan Pivčević.³ Općenito uzevši, 18. stoljeće nešto nam je bolje poznato, posebno razdoblje iza osnivanja Glagoljaškog sjemeništa na Prikui (1750). No, sve je to, jasno, još premalo, makar je situacija

---

1 Poslije BRNIČEVIĆEVE *Građe za bibliografiju Poljica (Poljički zbornik I, Zagreb 1968, str. 267–286)*, vrijedno je spomenuti dvije periodičke publikacije: 3 sveska „*Poljičkog zbornika*” u izdanju Društva Poljičana (1968/78) i 4 sveska „*Poljica*” u izdanju Poljičkog dekanata (1976/79).

2 Dušan KAŠTELA-Igor MICHELI, *U poljičkom trokutu*, tv-emisija, Zagreb 16. XII. 1979. I. program.

3 Ivan PIVČEVIĆ, *Prilozi za crkvenu povijest Poljica*, u: *List Biskupije splitsko-makarske*, kroz godinu 1931, na 30-ak stranica. Uglavnom njegove rezultate – makar je materija drugačije raspoređena – prenosi Stipe KAŠTELAN, *Povjesni ulomci iz bivše slobodne općine-republike Poljica (Split 1940)*, str. 97–106, no Kaštelan ne prenosi Pivčevićev kritički aparat, a mjestimice niti njegovu preciznost izričaja.

znatno bolja nego sa 17. stoljećem.⁴ Upravo zbog našega vrlo slabog poznavanja poljičke crkvene povijesti u 17. stoljeću objavljujemo ovaj pregršt dokumenata.⁵ Nije moguće objaviti sve pronađene dokumente, već niz najzanimljivijih – o drugima će se nešto reći u bilješkama – pazeći uvijek da budu zastupljene *različite karakteristične forme dokumenata*. Tako se dogodilo da nekoliko dokumenata govori o istomu predmetu, ali su različite perspektive govora, autori ili adrese. Prije nego predstavimo dokumente, potrebno je smjestiti ih u vremenski okvir.

Ovih 18 dokumenata nastalo je u vrijeme relativnog mira s Turcima. To je bilo mirovanje zbog posvemašnje iscrpljenosti. Naime, prijelaz 16. u 17. stoljeće praćen je silnim naporima Poljičana da se otmu Turcima, a stanu pod mletačku vrljovnu vlast. Poljica su se doduše još 1514. pregovorima podložila Turcima, ali su se u višegodišnjim borbama oko Klisa borili na strani Mlečana. Klis je pao 1537, a Mlečani su ugovorom (1540) Poljica opet prepustili Turcima. Kad su Turci 1570. napali Split, Splitski su ih odbili uz pomoć Poljičana. Koliki je strah obuzeo Poljičane pred turskom osvetom najbolje kazuje činjenica da se iste godine (1570) iselilo iz Poljica nekih 350 obitelji u Split, Omiš i na Brač (na mletački teritorij).⁶ Nastavljaju se i dalje napori da se Klis otme Turcima, dakako opet uz veliku pomoć Poljičana, a sve to završava neuspjehom (1596). Turci odlučuju kazniti Poljičane. I opet više od 300 obitelji želi bježati. Zbog nekih sretnih okolnosti odselili su samo oni kojima je bilo najkritičnije.⁷ Poslije svega toga nastaje zatišje. U tom zatišju nastali su ovi dokumenti. Njime i odišu. Takvo stanje potrajat će do 1647. godine kad se Poljičani ponovno bore na strani Mlečana, ali mirom 1671. opet su pod Turcima...

---

4 Najznačajniji prilog za crkvenu povijest Poljica u 17. st. objavio je Vladimir MOŠIN, *Poljičke konstitucije iz 1620. /Ponzonijeve/ i 1688. godine /Cosmijeve/*, u: *Radovi Staroslavenskog instituta*, knjiga 1, Zagreb 1952, str. 175–206, s uvodom (175–181), tekstom, indeksom imena i termina.

5 Svi dokumenti koje ovdje obradujem čuvaju se u *Arhivu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu*. Većina ovih dokumenata nalazi se u fondu ćirilskih isprava: „Ćir. III. Poljičke isprave“; i to pod oznakom „A. – Stara zbirka“. *Stara zbirka* možda ima veze s Kukuljevićevom ostavštinom. Naime u *Arhivu za pov. jugosl. V/1859*, str. 169, pod br. 32 stoji: „Dopisi spljetskih arcibiskupah obćinam poljičkim od 1618–1639, komadah 70“... Makar su dokumenti koje objavljujem dopisi Poljičana nadbiskupu, možda se radi o istom, jer Akademijini popisi ne sadrže isprava s ovim Kukuljevićevim naslovom. Osim toga, makar se spomenute Kukuljevićeve isprave vremenskim rasponom ne poklapaju sa *Starom zbirkom*, brojem su vrlo blizu (*Stara zbirka* ima 75 isprava). Regeste svih poljičkih dokumenata koji se čuvaju u Arhivu JAZU izdao je V. MOŠIN, *Ćirilске isprave i pisma u Arhivu Jugoslavenske akademije*, u: *Starine*, knjiga 46, Zagreb 1956, str. 97–144 (poljičke isprave str. 108–131). Treba spomenuti da MOŠIN u svojim *Ćirilskim rukopisima Jugoslavenske akademije I*, Zagreb 1955, br. 207, str. 253 spominje pod sign. *Ćir. III* i ovo: "e) zbirka spisa iz Tugara, otkupljena 1955. god." Ta zbirka nije obradena među spomenutim registima, a na moje traženje u Arhivu JAZU nisu je pronašli, čak ni u zapisniku otkupljenih dokumenata.

6 Ivan PIVČEVIĆ, *Povijest Poljica*, Split 1921, I. dodatak Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku god. 1921, str. 68. Otprilike od tog vremena datira također osnivanje Pustinje u Blacima na otoku Braču. Ovu pustinju – kasnije ih je bilo nekoliko – osnovali su i dugo uzdržavali upravo poljički glagoljaši. To je zasebno poglavlje poljičke i bračke crkvene povijesti. Međutim, Pustinja je početkom 18. stoljeća izgorjela, pa se o starijem razdoblju malo što zna (Nikola MILIČEVIĆ, *Povijestne crtice o pustinji Blaca na otoku Braču*, Blaca 1897.). Zanimljivo je spomenuti kako su ovi popovi, makar nisu bili redovnici, živjeli zajedničkim životom (pravila je objavio Miličević).

7 *Isto*, str. 72–73.

Naročito ulogu u društvenom životu Poljica igrali su neki slučajevi suradnje s Turcima, tim više što se Turčin već po ugovoru iz 1514. nije mogao nastaniti u Poljicima. O suradnji kneza Stipana Bobetića naširoko govori narodna predaja,⁸ a don Stipe Kaštelan napisao je o tom tragediju (1923).⁹ Ovi dokumenti ne samo da nas izvješćuju o refleksu Bobetićeve rabote na crkvenu situaciju, nego nam daju i nekih novih podataka,¹⁰ a vrijeme događaja izbliže upoznajemo. Bobetić, dakako, nije usamljen slučaj.¹¹ Čini se da je po srijedi uvijek bila osobna korist. Kad čitamo ove dokumente,¹² moramo imati na umu težinu problema, radilo se naime o egzistencijalnoj ugroženosti, golom opstanku — što se reflektira u svim dokumentima. Prijetnje Turaka bile su sasvim realne. To pak rađa tjeskobom i nervozom, odnosno jakom potrebom za životnom sigurnošću (nešto od toga svakako je i konstantna dvjestagodišnja poljička nepomirljivost prema Turcima).

Makar čitamo kako splitski nadbiskup iz straha pred Turcima ne smije doći u Poljica, pismene se veze održavaju, a moći nešto reći o svojem položaju nekome tko je izvan toga, značilo je olakšati si podnošenje nedaća, ovdje turskoga zuluma. Pa ako u nekom slučaju više dokumenata govori o istome, tim bolje, lakše nam je barem donekle razumjeti muku tih ljudi. Osim toga, vidimo tko se sve zauzima i na koji način. Nađe se tu i po koja osobna preporuka, katkad možda i naračun drugih. Sve u svemu, ove dokumente treba tretirati kao izraz jednog izuzetno teškog stanja duhova, naime tek s tim preduvjetom možemo ih realno vrednovati.

U crkvenom pogledu Poljičani ulaze u 17. stoljeće na čelu sa svojim izvanjskim vikarom. Nije poznato kad je točno osnovan poljički vikarijat. Pivčević na temelju jednog podatka iz god. 1820.¹³ zaključuje da je to bilo u vrijeme splitskog nadbiskupa Dominika Foconija (1577–1602), i to oko godine 1590. A to se dogodilo upravo zbog toga što su Turci splitskom nadbiskupu onemogućili kretanje.¹⁴ Pivčević zaključuje

---

8 Alfons PAVIĆ, *Prinosi povijesti Poljica*, Sarajevo 1903. (P. o. iz *Glasnika zem. muzeja*), str. 93–95.

9 Stipe KAŠTELAN, *Prodana djevojka, Tragedija u 5 činova iz poljičke prošlosti za turskih vremena*, tek sada objavljena u zborniku „*Poljica*”, 4 (Gata 1979), br. 4, str. 229–317.

10 Već je KAŠTELAN, *Povijesni ulomci* 68, utvrdio da to nije moglo biti oko godine 1652, kako je PAVIĆ (n. d. 93) stavio. Kaštelan navodi kako je to drugi knez Stipan Bobetić, a ovaj što je prodao Turcima sinovicu Katu mrtav je prije 1620. Kaštelan pak za svoju tragediju *Prodana djevojka* kaže na početku da se događa 1606.

11 Tako u jednoj tužbi upućenoj splitskom nadbiskupu (datirana 13. X. 1682) Kate Živaljić „iz Srijana, iz Gornjega Polja”, tuži don Pavla Žuljevića „da je očinstvo činija da Turci uzmu; i uzeli su i prodali Turci istom dom Pavlu” (*Arhiv JAZU, II d 81*, usp. MOŠIN, *Isprave*, str. 114).

12 Npr. toliko jednostavnu a tako sugestivnu rečenicu: „Svu mu čelad Turci odvedoše”... (dok. br. 18).

13 „U koliko se može znati od kada su počeli vikari izvanjski od Poljica i Radobilje biva godina 230” (PIVČEVIĆ, *Prilozi* 69; usp. KAŠTELAN, *Povijesni ulomci* 101).

14 Osim Poljica, poljički izvanjski vikar nadležan je za Radobilju, a Radobilju čine pet sela koja graniče s Poljicima. Njih je 1572. smederevski biskup Nikola Ugrinović, inače Poljičanin, priveo pod mletačku vlast, jer „u drugim mjestima pod turskim pašalukom nije ni bilo redovite dušobrižničke poslužbe” (PIVČEVIĆ, *Prilozi* 6). Prema Mocenigovoj dukali kojom prima Radobilju u mletačko podaništvo, Radobilju čine sela: Blato, Kreševo, Katuni, Žeževica i Grabovac (Karlo JURISIĆ, *Biskup Nikola Ugrinović (1525.? – 1604.)* u: „*Poljica*” 4 (Gata 1979), br. 4, str. 38–74; spomenuta povelja na str. 72–73).

kako su Poljica, „kao u političkom, donekle i u crkvenom pogledu stekla neku osobujnu zaokruženost.”¹⁵

Kao prvoga poznatog vikara Pivčević¹⁶ i Kaštelan¹⁷ navode don Petra Ivaniševića (spomenut 1605), no spominje se na ispravi od 19. srpnja 1593. don Ivan Ružirić „vikar u Polici i kapelan od sela Gate”.¹⁸

O ulozi i značenju poljičkog vikara vrlo se malo zna. Ovi dokumenti otkrivaju nam niz pojedinosti. Općenito, dokumenti nas dobro informiraju o odnosu poljičkog vikara prema splitskom nadbiskupu. Vikar o svemu potanko i često izvještava, iznosi pojedine pastoralne poteškoće, „čini viru” za žakne, itd, a biskup odgovara. Također doznajemo koješta o radu samog vikara u Poljicima: ne uređuje samo crkvene stvari nego i općenito društvene (moralne), tj. „čini mir”; pribiva svake godine izboru velikoga kneza, zapravo vodi izbor, te u slučaju neodlučnog broja glasova odlučuje tko će biti velikim knezom; vodi tromjesečne Svećeničke skupštine; a najčešće se predstavlja kao kapelan nekog sela. Vikar ima svoga tajnika, pratnju u vrijeme vizitacije (za koju mora dobiti dopuštenje splitskog nadbiskupa), vlastiti pečat. On je vrlo ugledna i značajna osoba u društvenom životu Poljica.

Još nekoliko riječi o okolnostima u kojima su živjeli poljički glagoljaši.¹⁹ Ono što je došlo s Turcima a što čini osnovnu karakteristiku života jest siromaštvo. O njemu govore i neki od ovih dokumenata, a da se vidi kolika je bila bijeda dosta je spomenuti kako su vizitatori Ivan Barraforte i Nikola Bijanković morali (1676) nositi sa sobom kalež i misno ruho, jer nisu bili sigurni da će to svagdje naći u Poljicima.²⁰ Zato nije čudo što nas ovi dokumenti izvješćuju zapravo o posve običnom životu, upravo svakidašnjem. Pišući o glagoljici i glagoljašima u Poljicima, Josip Bratulić vrlo je dobro zapazio: „Poljički popovi glagoljaši živjeli su na siromašnim župama, a često su se morali zbog općeg siromaštva prihvatiti svakojakih poslova. Zbog toga se s poljičkog područja sačuvalo vrlo malo sastavaka koji bi bili literarnog sadržaja: za književni rad bila je potrebna izvjesna tradicija, ali i sigurnost i mogućnost kakvog-takvog intelektualnog rada, a sve je to bilo nemoguće osigurati u nemirnim uvjetima života na granici između dva zavađena gospodara, u općoj neimaštini.”²¹

Dragocjen izvor za poznavanje života poljičkih glagoljaša u 17. st. jesu opširne Konstitucije splitskog nadbiskupa Sforze Ponzonija (1620), osobito završni dio „O službi

---

15 PIVČEVIĆ, *Prilozi* 6.

16 *Prilozi* 69.

17 *Povjesni ulomci* 102.

18 *Arhiv JAZU, Ćir. III. A, f. 41* (Usp. MOŠIN, *Isprave*, str. 117). – KAŠTELAN (*Prodana djevojka* 236) spominje, inače nepoznatoga, poljičkog vikara don Ivana Sirotkovića.

19 Poljički popovi glagoljaši pišu isključivo svojim tipom bosančice, poljičicom – kako neki kažu, a sami Poljičani zvali su je najčešće glagoljicom – (godinu koji put upišu glagoljskim slovima), a u liturgiji rabe glagoljske knjige. O tragovima glagoljice u Poljicima i o njezinom nestanku iscrpno je pisao Josip BRATULIĆ, *Glagoljica i glagoljaši u Poljicima*, u: *Poljički zb. 2*, Zagreb 1971, str. 141–149.

20 PIVČEVIĆ, *Prilozi* 102.

21 BRATULIĆ, *n. d.*, str. 147.

svećenika” (Od officia svoitnika).²² Ponzoni do u detalje uređuje svećenički život: oc dimenzija i opreme oltara (t. 32), preko točnog vršenja obreda, do čuvene odredbe kako „u opancih nema čelebrati nikakor” (t. 49), te: „Zašto od redovnikov niki, za-udobivši svoje poštenje kadgodir se tako hlapi čine i priprosti, da kako najveći hlap i priprostan težak ne stide se (sa) svitovnimi raditi u polu i kopati”... (t. 117). Ovakva naredba uopće ne pristaje Poljicima, a kako je poznato, poljički popovi nisu se toga ni držali. Slično se zacijelo može reći i za odredbe o ponašanju prema „svitovnima”.

U niz naredbi što su ih izdavali splitski nadbiskupi ulaze i one nadbiskupa Leonarda Bondumerija (1641–1667). Njegove su naredbe do sada bile nepoznate. On će, kao i kasnije Stjepan Cosmi (1688),²³ potvrditi Ponzonijeve Konstitucije, ali ponešto i precizirati. Zanimljiva je usporedba tih propisa, novi uvijek upotpunjuju ranije, uvijek s vlastitim naglascima.²⁴ Općenito pokazuju tendenciju da rad popova glagoljaša odvrata od društvenog života a usmjere ga na strogo religiozno područje. No tradicija je bila jača od ovih propisa.²⁵

Komunitarnost – što je inače važna karakteristika poljičkog društvenog života, konačno na kneževu malom pečatu stajalo je: *Sigilum Comunitatis Poggicie*²⁶ – vrlo se zgodno odražavala u Svećeničkim skupštinama. Nije poznato kada je ona osnovana, a o njoj se, osim da je postojala, do 18. stoljeća vrlo malo zna.²⁷ Ovi dokumenti ovdje govore o njezinim počecima. Pivčević piše: „Ta je skupština bila izašla na tako lijep glas, da su i drugi svećenici ne samo spljetske nadbiskupije, nego i cijele Dalmacije smatrali čašću biti njenim članom, pa su i sami nadbiskupi rado u nju pristupali”.²⁸ a splitski svećenik Matij Čulić krajem 18. stoljeća posvećuje svoj „Narednik

22 Objavio ih je MOŠIN, *Konstitucije*, str. 189–193 – PIVČEVIĆ (*Prilozi* 53, bilj. 4) spominje još jedan primjerak ovih konstitucija od kojih je sačuvan samo zadnji dio (prema Mošinovu izdanju to bi bili čl. 104–119), a zanimljivo je da je Pivčevićev primjerak (našao ga je u župskom uredu na Ostrvici) potpisao i pečatio poljički vikar don Bariša Bašić.

23 Objavio ih MOŠIN, *Konstitucije*, str. 194–199 (s paralelnim latinskim tekstom). Nama su posebno zanimljive točke 11–16. I Cosmi naređuje „ostaviti se rabote, službe i težačke” (ab omni servili opere abstineant” (t. 11), te o odgoju i školovanju žakana (12–15). Kaže dalje: „Redovnici imaju činiti ni dilo kneško, kančilirija, ni vojevoda... ni š nimi oditi u čete ali u boj”... (t. 16), što se povijesno nije realiziralo.

24 Osim Bondumerijevih Naredbi koje ovdje objavljujem (dok. br. 16), sličnih odredbi bilo je i kasnije. Tako su sačuvane jedne s kraja 18. stoljeća: „Uprave koje svi župnici imaju obslužiti u tumačenju evanđelja (i) nauka kršćanskoga” (*Arhiv JAZU, Cir. III. D, f. 161*; Mošin ih datira „oko 1796”, jer se unutra spominju ”c. k. pretura”). Dosta zalaze u detalje (tekst na 2 str. a nedovršen), osobito su stroge u pogledu katehizacije: Župnik „svaki put ima sobom nositi imenicu (=popis djece od 6. do 18. god.) za izvi(di)ti koi bi našao da nisu došli. (...) Ima dati notu od svi koji nisu došli ove nedilje ili dneva svečtačnoga na nauk kršćanski glavaru svitovnomu sela ili mista. (...) Ako bi pak župnik vidio da glavaru sela ne nastoji ovomu poslu (...) činit će uma(h) poslati c. k. preturi imenicu dice i mladosti (...).” Ovo je duh jozefinizma.

25 Zanimljiv je članak Josipa FRANULIĆA, *Posttridentski odgoj, O odgoju bračkih klerika*, u: *Spectrum* 10 (Zagreb 1976), br. 2, str. 11–15. Autor iznosi čitav niz povijesnih podataka, a ono što vrijedi za Brač, vrijedi i šire.

26 PAVIĆ, *Prinosi* 115.

27 PIVČEVIĆ, *Prilozi* 77–79; KAŠTELAN, *Povijesni ulomci* 103–104.

28 PIVČEVIĆ, *Prilozi* 78.

desetogodnik boxanstvenoga officia” (Directorium liturgicum) „Casnoj Skupstini Mnogo Postovanjih Redovnikov Provincije Pogliske”.²⁹

Kao paralelu bratovštinama koje su bile namijenjene muškarcima, Pivčević stavlja „koludrice (picokare)”³⁰ „ili treći red sv. Frane, (koje su) živjele udružene i osamljene od svijeta”.³¹ Nalazimo im spomena na saboru u Zadru (1579), a za Poljica – do ovih dokumenata – u Ponzonijevim Konstitucijama (1620).³² Koliko je poznato, one nisu živjele po nekom pravilu, i nisu polagale zavjeta (nss dokument br. 2 razlikuje „priproste” od „posvećenih”!), a živjele su u djevojaštvu, provodeći pobožan i pokornički život. Uzdržavale su se radom svojih ruku (prele su, tkale, obradivale svoju zemlju što im je bila oporučno ostavljena), brinule se o crkvama, poučavale djecu u kršćanskom nauku i molile za mrtve. Neke su odlazile na Brač, živjeti u Pustinji (Murvica)...³³ Naši dokumenti govore nešto o picokarama u Poljicima i prije Ponzonija, saznajemo da su imale „mojstir” (Ostrvica) i da ih je bilo više (Tugari), te nešto o nepravdama koje im se nanose.

Govoreći o poljičkim glagoljašima u 17. stoljeću, treba spomenuti i vizitaciju poljičkog vikara don Ivana Marasovića iz god. 1682.³⁴ Izvještaj nam svjedoči o postupnoj obnovi, makar su Turci još uvijek tu. Tako Marasović bilježi kako su „za crkvu japnenicu užgali, crkvu prinačinili” (Srinjine), i na Tugarima je „za crkvu užgana japnenica” a za Gata dodaje: „rekoše, ča je bilo crkveno da su sve u japnenicu stratili, osvin (sic) što je na duhu.” Za Kostanje bilježi da su „oltara dva ogradili (=sagradi), crkvu pokrili, kupili misa(l)”, a Sitnjani su doveli „meštra koji reši oltare”.

U mnogim pojedinostima izvještaj svjedoči o bijedi, koja je onda dosta često skopčana s nemarom. Izvještaj je, makar zanimljiv, dosta jednoličan. Evo prvog zapisa o vizitaciji, koji je ujedno općenito karakterističan: „U Zakuću u Gospe: parve vižite dobro obslužene (češće će reći: ni ništar obsluženo!) ča se moglo, a ča manka naredija sam koliko pri, s parvim mogućstvom da obsluže. Naredija sam: banak da se načini na kom se aparaje reć svetu misu, pričiniti klučanicu skrini, kupiti škatulu za krizmenicu, jedne kumporale oprat a druge na jedno misto ozapest (?), i vazda oltar, crkvu i robu crkovnu u redu i čistoći daržati” (fol. 27).

Bilo je i nekih nesuglasica. Poznato je kako su u Poljicima crkvenim dobrima upravljala dva prokuratora („prokaratura”) birana na godinu dana. „U tu se upravu župnik nije ni malo ni vele prtio, dapače je mnogi iskreno ispovijedao svome biskupu na ispitu u pohodima, da i ne zna što crkva ima, jer je to posao prokaratura, koji su dužni starati

---

29 *Isto*. – Kako dalje piše Pivčević, ova Svećenička skupština početkom 18. stoljeća preobrazila se u veliku „Bratovštinu sv. Ciprijana”, a raspuštena je god. 1820.

30 PIVČEVIĆ, *Prilozi* 53, bilj. 4d.

31 *Isti* 95.

32 Točka 115 glasi: „Žen od šušpeta družbu općenje crikovni ljudi svakojako jemaju bižati i uklanati se, navlastito picokar, koe su mnogih skandalih i smetan bile uzrok u ovoi državi. od kih ove stvari zamirito ali osobito zapovidamo da se opsluže” (u slijedećoj točki to precizira). Ono što o picokarama saznajemo iz ovih dokumenata kao da demantira Ponzonija.

33 PIVČEVIĆ, *Prilozi* 95; KAŠTELAN, *Povijesni ulomci* 104–105.

34 *Arhiv JAZU, Zagreb, sign. II. d 81*. – Usp. MOŠIN, *Isprave*, str. 114.

se za sve potrebe crkve i imaju da odgovaraju za svoju upravu jedino puku koji ih bira.”³⁵ U Zvečanju Marasović nalazi kako „Luka Božić i Grgur Kružićević darže zemle koje su ostavljene od Sičić na po, skazano po testamentu, to jest da se daje polovica u crkvu, i tako hoće i prokaraturi. A veli Luka Božić i Grgur Kružićević: 'Ovo je naša pristojščina, neće drugi njom vladat nego mi. Ako će se drugi ukladat, neka da u crkvu kako su i naši dali, i ne damo veće predidija u crkvu. I molim stariši(nu) S(vete) m(atere) C(rkve) da nam ovako potvardi.’” Marasović nadodaje: „Ne dadu ipančat se prokaraturom pasalo je godišć pet, i s ovoga je nemir u puku” (fol. 27v–28).

Zanimljiv je završetak izvještaja: „U svih crkvah provincije poljičke naredija sam u termen dva miseca dan da se imaju svi duzi i dohodci crkovni škodit, i koji bi ne da duga crkovnoga u isti termen do dva miseca, da se nima dužnik crkovni primati u crkvu, ni dilovati mu se sveti sakramenti (...) I da se imaju vižite obslužit. Od vižite prisvitloga g(ospodi)na, g(ospodi)na dom Ive Kuparića, vikarija kapitularskoga, i od vižite moje parve i o(d) jove da sam dekrete, ispisav od sve tri vižite svakomu kuratu u pismu – ako koji kad bude upitan za neposluh, neka nima odvita da ni zna naredbu i zapovid.

Početa ova vižita agusta na pet č. h. p. v. (1682), a dospivena na k. e. (25). – Dom Ivan Marasović, vikarji Poljic (Vikarov pečat). – Dom Ivan Lozi(ć), kančilir” (fol. 31).

Konačno, kad već objavljujem popis „redovnika i djaka” (dok. br. 15), skupit ću na jedno mjesto nekoliko podataka o broju poljičkih glagoljaša, odnosno svećenika glagoljaša u splitskoj nadbiskupiji.

Splitski nadbiskup Sforza Ponzoni piše 1626. godine kako „u njegovoj biskupiji u raznim redovima ima do jedno 200” svećenika glagoljaša.³⁶

Spomenuti popis „redovnika i djaka ki su sada (1649) u provinciji poličkoj” donosi 29 imena (dok. br. 15).

Cosmijeva prva vizitacija (1682) bilježi kako broj svećenika u biskupiji ne premašuje 134, a klerika 26. „Drugom rukom na rubu zabilježeno je da je 77 Glagoljaša, a ostalo su Latinaši, i 14 ih odsutnih.”³⁷

U prvoj točki Cosmijevih konstitucija (1688) stoji: ... „budući da među 36 kurati izvanski pod ovom daržavom (biskupijom) 8 samo se nahode latinske, a ino hrvat-ske”...³⁸

---

35 PIVČEVIĆ, *Prilozi* 67.

36 *Isti* 102. – Radilo se o izdanju novog misala i časoslova pa Ponzoni traži da se taj posao povjeri njemu, a on će ga povjeriti svojim dvama vikarima, glagoljaškom (poljičkom) i latinskom (valjda splitskomu), te dvojici ili trojici teologa i drugim glagoljašima (Pivčević se poziva na *Starine* 24, str. 9–10).

37 PIVČEVIĆ, *Prilozi* 102 i bilj. 15.

38 MOŠIN, *Konstitucije*, str. 194.

U poznatoj Paštrićevoj^{38a} relaciji o slavenskom bogoslužju (1688) stoji da je tada u Poljicima bilo 58 popova glagoljaša i 11 klerika.³⁹

Nadbiskup Cosmi u svom pismu poljičkom vikaru (1703) među ostalim kaže kako je „to (hrvatsko) svećenstvo mnogobrojno, jer kada je došao pred 21 godinu u biskupiju, bilo ih je 80, a sada ih ima 120.”⁴⁰

Splitski nadbiskup Cupilli (1713) u svom izvještaju o stanju biskupije kaže kako ima oko 125 glagoljaša.⁴¹

38a Ovdje možda nije najprikladnije mjesto ulaziti u to, no ipak ću iznijeti rezultat svoga istraživanja o prezimenu Paštrić u splitskim matičnim knjigama. Naime, Paštrići su došli u Split iz Poljica, pa sam – na poticaj prof. I. Goluba – pokušao nešto određenije saznati.

Najstarije splitske matične knjige čuvaju se u Historijskom arhivu u Splitu (= HAS), a idu ovim redom: *Knjiga krštenih I.* počinje god. 1570, *Knjiga vjenčanja I.* 1610, *Knjiga umrlih I.* 1617, te kontinuirano dalje (B. ZELIĆ-BUČAN, *Zbirka matičnih knjiga u Historijskom arhivu u Splitu*, u: *Izdanja HAS* 5, 1965, str. 180–184 /Split, Stare matice/).

Najstariji zapis prezimena Paštrić nalazimo u *Knjizi vjenčanja I.* (sign. MK 20), gdje pod datumom 12. X. 1614. piše: „Antonio Pastrich, et Giuaniza fiola di Domenico Giuncevich furono conoionti (?) in s(an)to Matrim(oni)o ... per Pietro Massaovich in chiesa di S. Rainerio in pre(sen)tia (?) di sign. Franc(esco) Cupareo, Martin Tomich, Marcho Obradrich et molti altri” (f. 8v).

Ovo je zapis vjenčanja roditelja Jeronima i Ivana Paštrića. Budući da *Knjiga krštenih* grada Splita počinje već 1570, morali bismo u njoj naći zapis krštenja u slučaju da se Antun Paštrić rodio u Splitu. Kako toga nema, vjerojatno je da je Antun Paštrić doselio u Split, i to baš on, inače bismo morali naći zapis smrti njegova oca a toga nema. Činjenica doseljavanja bila je svježija još god. 1659. –45 godina poslije Antunova vjenčanja u Splitu – kada u jednom rimskom izvještaju čitamo: „Giouanni Pastritio da Pogliza contado di Spalato in Schiauonia – Ivan Paštrić iz Poljica okolina Splita u Slavoniji” (I. GOLUB, *Ivan Paštrić. Prinosi za životopis Ivana Paštrica (1636–1708)*, u: *Poljički zb.* 1, Zagreb 1968, str. 210).

Antun i Ivanica Paštrić imali su jedanaestoro djece. No najprije treba istaći razliku u pisanju prezimena (očituje li se već u njoj nepostojanost prezimena?). U *Indeksu rođenih* za stare matice (M–Z) (sign. M/Kat 3) nalazimo najprije pet puta napisano *Pastrin*, a zatim šest puta *Pastrich* (za Katarinu u Indeksu stoji Pasovich).

Zapisi krštenja idu ovim redom: dne 8. IX. 1615: upisano je krštenje blizanaca Dominika (Domenego, u Indeksu: Dominica) i Jeronima („Girolamo di Antonio Pastrin e di Juaniza consorte, fu battezzato da me P. Pietro Gaud(enzi)o, compari furono di mistro Prospero (Scarnich, tj. isti kao u zapisu Dominikova krštenja) et Bare Sirothovich” (MK 1, f. 91v). Slijede Martin (Martino, 1616.), Mate (Matteo, 1619. /njemu je pogrešno upisano ime oca Andrija umjesto Antun (MK 1, f. 121v)/), Mandalena (Maddalena), sve Pastrin. Sada slijede Pastrichi: Grgur (Gregorio, 1624), Justina (Giustina, 1626), Matija (Mathia figliuolo, 1628), Katarina (1630, umrla 1658. i pokopana u crkvi sv. Duha /*Knjiga umrlih II*, f. 192/), Ursula (Orsola), te najmladi Ivan (Giovanni, 15. VI. 1636. zapis donosi GOLUB, n. d. 209).

Osim u *Knjigama rođenih I/II.* prezime Paštrić susrećemo također u *Knjizi umrlih II. (1638–1688)* (sign. MK 32). Dne 6. lipnja 1647. zapisano je: „Antonio Pastrich passo di questa alla miglior vita di ani in circa sessanta et fu sepolto nella chiesa di S. Spirito” (f. 65). A dne 22. IX. 1652. potpuno isto stoji za njegovu ženu Ivanicu (f. 156). I još. dne 28. III. 1661. zapisana je smrt Vicence Paštrić „di anni 70”, možda Antunove sestre (II, f. 206).

Time smo iscrpili podatke koje nam pružaju stare splitske matice o prezimenu Paštrić. Sve su to samo štufi zapisi, bez drugih bilježaka, kakvih se ovdje nerijetko nađe. Indeksi starih matice, kao ni popis nadimaka dalje ne bilježe prezimena Paštrić. Gubljenje svakog traga u maticama – radi se o *osmorici* ljudi – teško je objasniti. Dolazi u obzir jedino mijenjanje prezimena ili iseljavanje. Ako je u pitanju promjena prezimena, možda bi podrobnije proučavanje matice donijelo rješenje.

39 BRATULIĆ, n. d. 146–147.

40 PIVČEVIĆ, *Prilozi* 122.

41 Cupilli izdvaja svećenike u gradu, ima ih 60 i 15 klerika (PIVČEVIĆ, *Prilozi* 103).

U jednom izvještaju Propagandi (1746) Matija Karaman kaže kako u splitskoj nadbiskupiji ima nešto manje nego 300 popova glagoljaša.⁴²

Na jednoj ispravi iz 1782. stoji: „Sliedu podpisi od 120 misnika župnika i ostalih svećenika Poljičko-glagolaša, kao i bilieženja pojedinih župa gdje su župnikovali u tadanjoj Arcibiskupiji Splitskoj, kako i u Biskupiji Mekarskoj (!).“⁴³

Prema ovim podacima u splitskoj nadbiskupiji glagoljaši su vrlo brojni početkom 17. stoljeća (oko 200), zatim broj naglo opada do 1688. (58+11), a dvadeset godina kasnije znatno se povećava (120), da bi sredinom 18. stoljeća kulminirao (oko 300), pa se opet krajem stoljeća spustio (120). Ako se oslonimo na podatke devetog desetljeća 17. stoljeća – a to smijemo jer imamo *tri* prilično ujednačena podatka – i pokušamo tražiti razloge takvog stanja, ništa ne nalazim osim Turaka.⁴⁴

Na kraju, ovi dokumenti također su važni jezični spomenici. Kako je već Mošin utvrdio,⁴⁵ 17. stoljeće vrlo je značajno za razvoj i pisma (pravopisa) i jezika na području Poljica. Makar je čakavština još snažna, ipak sve više uzmiče pred štokavštinom. Vrlo je zanimljiva upotreba pridjeva *poljički*. U čakavskom on glasi *poliški* (*pojiški*), u štokavskom *polički*. Riječ koja se često upotrebljava, teško se mijenja (tako ćemo još u 18. st. u poljičkim tekstovima naći *zač*). U ovim dokumentima koje objavljujem srećemo vrlo zanimljiv prijelaz: fonem *č* u pridjevu *polički* u dokumentima br. 1, 3, 5, 6, 8 napisan je slovom *št*, a jedanput stoji još *poliški* (br. 7).

Što se tiče transkripcije (svi su dokumenti pisani bosančicom) upotrijebio sam tri posebna znaka, i to: *o* za omega, *i* za broj 10, te *z* za broj 6. Ovakvo rješenje čini mi se vrlo jednostavnim, a opet posve je ujednačeno. Crtica iznad slova upozorava na dotičnu specifičnost.

Što se označavanja palatalizacije tiče, ako je označena – bilo *lj/nj* ili *jl/jn*⁴⁶ – uvijek je bilježim kako je danas uobičajeno (*lj, nj*), a to radi lakšeg čitanja.

Kada je znak za slovo *ć* upotrijebljen za fonem *d*, pišem ga kao *đ*.

Zanimljivo je da se za slovo *f* koji put upotrebljava *hv* (*hvol* [folj], *Hvrane*, *uhvan*).

Ovi dokumenti rado upotrebljavaju samo *-r-* a ne *-ar-* (četvrto, *Ostrvica*, *prvo*, *srčeno*, *uzdrži*), kako će to činiti mladi poljički tekstovi.

Svi dodaci u zagradama moji su.

---

42 Stjepan Božo VUČEMILO, *Andeo dalla Costa i njegov „Zakon czarkovni“*, Zagreb 1972. str. 20, bilj. 38. Karamanov broj čini mi se malo pretjeranim.

43 Petar ŠKARICA, *Povjestna kleveta nabačena na svećenstvo glagolaško bivše župe Poljica na izmaku XVIII vieka opovrgnuta uslijed otkrilitih vjerodostojnih izvora*, Split 1899, str. 51–52.

44 S pravom će o tome vremenu progovoriti Stipe KAŠTELAN (*Prodana nevjesta*, str. 232): „Nema dana u božjoj godini, / Nema sata u bijelom danu, / Nema noći, mrkle noći nema, / A da ota vražja vižlad / kršćaninu štogod ne učini.“

45 MOŠIN, *Konstitucije*, str. 179–181.

46 Mislim da isto treba učiniti kada je palatalizacija označena znakom za slovo *ć*, što se također, makar rijetko, može susresti u poljičkim tekstovima.

II. DOKUMENTI

DOLAC,⁴⁷ 2. II. 1613.

Poljički vikar don Bariša Bašić preporučuje splitskom nadbiskupu de Dominisu žakne da ih „urdina“.

Prisvitli i mnogo propočtovani g(ospodi)ne i gospodaru moi priobrani!

Šalem k vašo(j) prisvitlosti žakna Jaječivića i Lekšića i Čopelevića, ki je bija žakan do(m) Mikule Bobetića⁴⁸ i moje velike napasti, kako ćete razumiti po listih naših, i tako je sada žakan Čopelević iša od negove napasti i skandala od nega, ne mogući ga trpiti, i tako ga misli prognati i(z) župe nega i nas svih kolicih. I zato ja srčeno priporučujem Vašo(j) prisvitlosti nega i svih ostalih cića redov, ako će Vaša prisvitlost činiti rede ovih kvatar da su priporučeni V(ašoj) prisvitlosti, da biste jim učinili tu milost, da biste jih urdinali kih V(aša) m(ilst) naide da su dostoini.

I ako doide k Vašo(j) prisvitlosti dom Ivan Mikelić, da je i on priporučen Vašo(j) milosti cića s(vete) ispovidi, da biste mu dopustili da može ispovidati, ako ga naidete dostoina na ta(j) sakramenat. I Bog V(ašu) pripočtovanu m(ilst) uzdrži u dobrom zdravju i milosti svojo(j). I sahranite, V(aša) m(ilsti), te liste pa da jih ne zna Bobetić.

Iz Docca na dva pervara č. h. i. g. (1613).

V(aše) mnogo pripočtovane milosti sluga don Bariša Bašić, vikarji polički i radbiliski.

Otraga: Prisvitlom i mnogo pripočtovanomu g(ospodinu) i gospodaru mome, g(ospodinu) arhibiskupu splickom u Split (*Vikarov pečat*⁴⁹ u vosku).

Arhiv JAZU, Ćir. III A, f. 44.

---

47 Nije jasno o kojem se Docu radi. Prema nutarnjim podacima ovih dokumenata, te prema pismu splitskog vikara don Vincenca de Frančeskija (autogram bosančicom) don Pavlu Novakoviću i don Jurju Brajšiću, „kapelanom dolačkim i od Humov“ (iz 1614; [Ćir. III. A, f. 50]), mogao bi biti Čažin Dolac. No u popisu župa iz 1688. (PIVČEVIĆ, *Prilozi* 53) ne nalazimo među njima Čažina Docca. S druge strane, nalazimo don Nikolu Bašića – njegovom su rukom pisana gotovo sva pisma don Bariše Bašića, tj. bio je vikarov tajnik (potpisao se na dok. br. 7–9) – u Donjem Docu (23. VII. 1620; [Arhiv JAZU, III. d, f. 47v]).

48 Kako smo vidjeli, postoje neke nejasnoće oko datiranja onoga što predaja govori o knezu Stipanu Bobetiću. Ako bi to bio ovaj Bobetić, don Nikolin brat, onda je Kaštelanovo datiranje godinom 1606. prerano. Napokon, narodna predaja ništa ne zna o suradnji don Nikole Bobetića s bratom, knezom Stipanom. S druge strane, jedan don Nikola Bobetić napisao je spis (200 str.) pod naslovom *Sveti Rozarije i mirakuli ke je učinila blažena djevica Marija*, pisano na Braču u pustinji 1698. god, a šalje ga u crkvu sv. Nikole na Ostrvicu (Arhiv JAZU, III a 35, opis donosi V. MOŠIN, *Ćirilski rukopisi Jugoslavenske akademije I*, Zagreb 1955, br. 98, str. 151–152).

49 Pečat veličine 2,2x3 cm, u sredini križ, a okolo piše: D. BARISA.BASICH.V. Pečat je najjasniji na dok. br. 7. Vikar don Bariša Bašić umro je 1627. (PIVČEVIĆ, *Prilozi* 69).

*Don Juraj Carević piše nadbiskupu de Dominisu o skandalima don Nikole Bobetića.*⁵⁰

U svem vele prisvitlomu i pripočtovanomu i uzvišenomu g(ospodi)nu, g(ospodi)nu arhibiskupu splickomu, g(ospodi)nu i gospodaru momu!

Daem razumiti Vašoj prisvitlosti naše tužbe i nevole, a to kako smo usilovani velikom žalosju a od koga negoli od naših krstjanih, a to e o(d) do(n) Nikule Bobetića i od negova brata, da vazeše slobod crikvam i redovnikom. Budući ovde nas nikoliko redovnikov na Ostrvici u istoj kući ostvičkoj, i budući kurati g(ospodi)n do(m) Marko Rudanović, g(ospodi)n dom Jura Krcatović, i napastujući jih isti do(m) Mikula svaki čas i trat (*sic*), da nisu volni dilovati svetih sakramentov u onoj svetoj materi crikvi, ni se kopati u ono(j) crikvi, ni na izvan crikve brez licencie negove, govoreći ovako, da ni gospodara inoga nego on.

I čujući da e poša g(ospodi)n vikarij i družbom svojom s oblastju i s licencijom Vaše prisvitlosti, i za učiniti veću smetnu isti do(m) Mikula govoreći kapelanom i picokaram ke su onde u moistiru, ako primete vikarija u crikvu ali u kuću ne pitajući mene, hoću užgati kuću a crikvu zatvoriti. A ne budući picokare posvećene nego priproste i ne budući jošće doša g(ospodi)n vikarij, iša e prida ne u drugo selo isti do(n) Nikula k drugoj crikvi, i dohodeći na riči govoreći g(ospodi)nu vikaru i družbi njihovoj: neću da se inpačate u moju crikvu ni u oni moistir za budući ja gospodar a vi ne imajući oblasti od prisvitloga g(ospodi)na arhibiskupa. I oni prihodeći i mimo mimohodeći crikvu, za ne ulisti u skandale. I mi nastojeći i moleći g(ospodi)na vikarija da bi se sjutra dan vratio u istu onu crikvu eda bismo učinili da bude mirno i lubohotno. I joni se vraćajući k istoj crikvi i dohodeći do(n) Nikula z bratom svojim i dvizući toliki skanda na gospodina vikarija i na družbu negovu da se nimaju inpačati u crikvu ni u oni moistir, ovako govoreći: ne samo ča ste došli vi da jošće da bi doša sam arhibiskup i sam papa, dale kačono ki sam gospodar od ove crikve. A on priteći (s) Turci(ma) ko bi se u nu inpača. I joni pobigoše, i sve crikve imaše oblast dale naša nima. I videći kapelani zgoru rečeni toliku smutnu i žalost u koj pribivaju svaki dan, tada rekoše puku da se već neće ũ ne inpačati niti bivati u smutni, a dospivši i svršivši svoj termen a ostavljajući duš ča e za ispovid šeststo i šezdeset, i videći puk tolike smutne i skandale i puk odbiže (iz) crikve.

A sada prisvitli g(ospodi)ne ne provijte crikvom i kršćani i nami redovnici zač nam je tako reka da će zatvoriti prid nami crikve i crikvene robe i da nam ne da govoriti u nih svetih mis ni od sveca ni od svagdan, a imajući potribu služiti mise svaki dan zač smo obligani i na to zazvani, hvalu g(ospodi)nu Bogu hvalu davat, a budući nas pet redovnikov u ovomu selu. I molimo Vašu prisvitlost da biste providili nami i da biste činili da bi Vam dali razumiti počtovani g(ospodi)n vikarij i negova družba ča su čuli i vidili i koliko su prijali njihovu oblast. I s ovim svršuem, Vašoj se prisvitlosti priporučujući i Vaš prisvitli skut lubeći.

---

⁵⁰ Vidi bilj. uz dok. br. 1.

Na č.h.i.g. (1613) pervara na dva.

Ja dom Jura Carević, Vaš u svem (*Pečat*).

Otraga: Prisivlomu i u svem visoko uzvišenomu g(ospodj)nu, g(ospodj)nu i biskupu splic(kom) u Split.

Dodano drugom rukom: Lettere di Vicarij da Poglica all' Arciu(escov)o di Spalato.⁵¹

Arhiv JAZU, Ćir. III A, f. 54.

DOLAŽ, 2.II.1613.

Poljički vikar don Bariša Bašić piše splitskom nadbiskupu de Dominisu sa svoje vizitacije po Poljicima o don Nikoli Bobetiću.

Prisvitli i mnogo pripočtovani g(ospodj)ne i gospodaru moi, vele drago pozdravljenje Vašo(j) prisvitlosti od mene vele tuznoga sluge Vašega dom Bariše Bašića i dom Ivana Kovačića i dom Ivana Ligutića i svih ostalih popov i žakan i remet i picokar koje misli prognati smeteni do(m) Mikula Bobetić svojim bratom Stipanom, psujući i bijući i Turci priteći, a ne budući ništar krivi, malo ni vele. I jemaju pomoćnika – Jelinu picokaru na Ostrvici u svaku smetnu i skanda, i ki one picokare bije i progone. I ako jih ne dvignete odonle, to ćemo se mi svi ostali dvignuti iz Polic.

A sada, budući Vaša prisvitlost meni dali oblast vižitati crkve po Policih i Radobili, i budući ja uzeja k sebi za družbu g(ospodina) dom Ivana Kovačića i dom Ivana Ligutića, nahodeći jih dobre i razumne redovnike, i meni u svemu poslušne. I hodeći mi po Polici svuda mirno i svak nas poznajući za gospodara i čineći nam posluh u svemu, i nahodeći stvarih zlih i dobrih duhovnih i svitlovnih. I budući načinili dvi mrtve krivi (*sic*) i pomirili te ljudi, i vazdi mir čineći, kako će Vaša prisvitlost to dobro znati kada Vam pošlemo vižitu, kada sve obaidemo.

I dohodeći mi u Zvečan k Svetomu Mihi, i vižitajući mi zgora rečeni crkvu, i odonle budući pošli na obid, i dohodi k nam do(m) Mikula Bobetić, a budući prvo toga izbija picokare dvi vote (!), kako ćemo Vašo(j) milosti poslati svidoke. Budući svadija s Turci i ne mogući biti turske ni dade im (?) i osvete činiti, tako i bije picokare, i hoteći ga ja ništo karati cića te stvari i ostalih ke čini nedostoine, i ne da nam ni slova progovoriti nego poče psovati. I ne da nam ni k crkvi doiti na Ostrvici nego nas odagna i po(j)dosmo u drugo selo dom Stipanu Tomasoviću na večeru. I doide mu brat na(j)pri s lipimi besidami, i tako odlučismo poči crkvi Svetomu Mikuli sutradan. I doide i tote do(m) Mikula i smete nas, i učini veliku buku i skanda, i ji zapsova ča se ne bi moglo na vas ovi hvol karte ispisati, i to proide, i ta večer. I do(j)dosmo sutradan crkvi Svetomu Mikuli, i jispisismo ništo robe, a pak doide g(ospodin) dom Jurja Krcatović pitajući pravdu i dovede svidočbe, nikoliko ludih i redovnikov da je sta niki škama⁵²

51 Carević nije bio vikar! Ovo je očito napisano u kancelariji splitske nadbiskupije, što ukazuje da ovi dokumenti potječu iz splitskoga Nadbiskupskog arhiva.

52 Zanimljivo je spomenuti još jednu prepirku zbog iste stvari, naime nadbiskup Albani šalje don Ivana Marasovića (1671) da na Dubravi uredi „neku prepirku poradi jedne klupe, što stala do groba biskupa Ugrinovića” (PIVČEVIĆ, *Prilozi* 69).

u crkvi, a ne da isti do(m) Mikula. I mi rekosmo da je pravo da i sada stoji. I tako on doleti svojim bratom rikajući kako medvid na nas i psujući i govoreći: da doide papa i arhibiskup, i vikarji, i car, svi skupa da jih se ne mari ništar, i da neće zapovidati crkvom ni n(i)me, da je crkva njihova. I tako nam reče da nimamo oblasti nikakove koliko ni Matij Husajinović, nego da smo se ulunili⁵³ kako i jukci,⁵⁴ i da gremo jisti i piti, i da nas ne umi ni jedan čtiti ni pisati, ni dice krstiti, ni ričih o sakramenta kada se misa govori. I tako nas izagna is crkve, i z bratom nami poridujući (!) i sable na nas potežući. I tako odonle pobigosmo.

Pisa zejara (!) na dni dva iz Docca, č.h.i.g. (1613).

V(aše) m(ilsti) s(sluga) dom Bariša Bašić, vikarji polički i radobliski.

V(aša) m(ilsti), provite time, zač ja nisam ni mogu toliko sili odoliti...

Sa strane: I sahranite te liste, zač ako znati bude do(m) Mikula Bobetić z bratom navreći će Turke na nas da nas pogube. I ne kaži, V(aša) m(ilsti), da smo Vam ništar mi nevolni pisali.

Otraga: Prisvitlom i mnogo pripočtovanom g(ospodi)nu i gospodaru mom, g(ospodi)nu arhibiskupu splickom u Split (*Vikarov pečat*).

Arhiv JAZU, Ćir. III. A, f. 49.

DOLAC, 3.II. 1613.

Poljički vikar don Bariša Bašić piše tajniku splitskog nadbiskupa Dominiku Midoljeviću o neredima braće Bobetić

Mного pripočtovani g(ospodi)ne.i gospodaru moi priobrani!

Budući prisvitli i pripočtovani g(ospodin) arhibiskup posla meni list da obaidem crkve po Policih i Radobili i uzimlući (!) ja k sebi dom Ivana Sinovčića i dom Ivana Kovačića za družbu, i hodi dom Ivan Sinovčić s nami u dva sela a dale ne može pišice, i uzimlući namisto negovo dom Ivana Ligutića, nahodeći jih dobre i razumne redovnike i meni u svemu poslušne.

I hodeći mi po Polici svuda i obhodeći crkve i nahodeći stvarih zlih i dobrih, i ke smo zle našli tako smo učinili red u čine dobre, i na dva smo mista učinili mir gdi je bila mrtva krv, i vazda mir čineći, i svak nas za gospodara poznajući i nam posluh čineći. I dohodeći u Zvečan i čuvši smeteni do(m) Mikula Bobetić i doide k nam i hotismo mu ništo govoriti zač biše izbija picokare u dvi vote (!) a ne budući ništar krive, kako ćete čuti u polici (!) ku smo poslali g(ospodinu) arhibiskupu i svidoke u noi ispisane, koje činite doiti tamo ter ji izuminaite, zač ja ne smim, zač mi priti (s) Turci i da mi će letiti glave is kliških lunbard. I tako nam ne da ni slova reći suproč sebi nego nas izapsova, kako ćete i tu čuti po tih svidocih kada jih izuminate.

---

53 Ulunjiti se = pretvarati se (ARj).

54 Jukati = vikati (ARj).

I otidosmo u drugo selo, i opet doide i on i brat mu Stipan, i opet nas izapsovaše, i to sve govoreći da nam će biti u vižiti kako i nikomu inomu, a je ne znam komu. Vi jih pitajte. Znam ovo: da smo izgubili g(ospodina) dom Luku⁵⁵ i kneza Radoša⁵⁶ š negove smetne. Tako se i sebi boim, zač mi i vele da će učiniti tako.

I to sve prohodeći opet nas uzeše na lipe riči knez Stipan,⁵⁷ da će biti mir i da se neće do(m) Mikula ništar inpačati. I po(j)dosmo k crikvi sutradan, i jispisasmu ništo robe, i doide g(ospodin) dom Jurja Krcatović vodeći svidočbu redovnikov i svitovnih ludih dosta, pitajući pravde za niki škama ki je bijo o(d) starine u ono(j) crikvi i sta opet do-mu im (?) jesu opet prinačinili, a sada ga ne da staviti do(m) Mikula Bobetić. I to čuvši isti do(m) Mikula i Stipan doidoše rikajući na nas kako dva medvida i govoreći: da doide papa i arhibiskup i vikarij i car u ovu crikvu, neće nome zapovidati, ni nam, ni jih se bojimo ništar. I tako izagna psujući i poridajući (!) nami, i korde podirajući na nas.

I tako pobigosmo odonle a on za nami svake ruge govoreći i priteći kako ćete čuti sve to kada izuminate te svidoke ke smo poslali. I nemoite simo slati izuminavati nego činite da tamo doidu.

I prislasmo i g(ospodi)nu arhibiskupu list cića toga i cića žakan. A čuli smo da imate ništo zlu volu na ž(a)kna Čopelevića, moga rodjaka i vašega, ča je sta z do(m) Mikulom Bobetićem. Išta je od nega ča i tako ga sada hoće prognati i priti mu Turci jere je iša od nega. I tako ga ja priporučujem V(ašoj) m(ilsti) i g(ospodi)nu arhibiskupu splickomu zač mi sada čini posluh.

Da molim V(ašu) m(ilst) te liste sve sahranite naše i gospodinove, zač ako znati bude do(m) Mikula Bobetić ali brat negov Stipan, po moju dušu, činiti će mi uzeti glavu i uboštvo, a ja toliko sili odoliti ne mogu, nego dajem V(ašoj) m(ilsti) za znanje i g(ospodi)nu arhibiskupu neka vi tome (?) provite. I prostite da je zlo pisano, u priši je pisano, i tako, ne služi ruka i pero. A Bog V(ašu) m(ilst) uzdrži u milosti svojo(j).

Iz Doca, na tri pervara č.h.i.g. (1613).

V(aše) m(ilsti) sluga dom Bariša Bašić, vikarji polički i radobiški. Budući u veliko napasti o(d) do(m) Mikule Bobetića, činim pisati.

Otraga: Mnogo počtovanomu g(ospodi)nu dom Do(mi)nigu Midoleviću da se da u Split (*Vikarov pečat*).

Arhiv JAZU, Ćir. III. A, f. 45.

---

55 Don Luka Ivanišević bio je kančilir poljički, sudjeluje u Kaštelanovoj tragediji *Prodana djevojka*.

56 Prema KAŠTELANU (*Povjesni ulomci* 68) Radoš Sudić (on piše Rudoš) bio bi poljički plemić koji je htio oženiti Bobetićevo sinovicu Katu koju je Bobetić prodao dizdaru. Prema PAVIĆU (*Prinosi povjesti Poljica, Sarajevo 1903' P.o.*, 73) Radoš Sudić (on ga piše Sudgić) bio je veliki knez „1609–1626.“, ali ne neprekidno. KAŠTELAN u svom nizu velikih knezova nema ovoga imena (*n.d.* 90).

57 Knez Stipan Bobetić, bio je veliki knez 1605–1608. (KAŠTELAN, *n.d.* 90).

DOLAC, 14. II. 1613.

Poljički vikar don Bariša Bašić piše splitskom nadbiskupu Markantunu de Dominisu.

Prisvitli i mnogo pripočtovani g(ospodi)ne i gospodaru moi!

Najprvo se Vašoi prisvitlosti vele srčeno priporučujemo ja i svi ostali redovnici. Satim, prisvitli g(ospodi)ne, dohodeći vrime od kofermacioni i za budući k Vašoi m(ilsti) mučno doiti po suhu za cića straha od Turak, a po moru ne budući vrimenta – a budući dohodili k meni nikolici redovnici da bih pisa Vašoi prisvitlosti ča imaju učiniti. I tako, Vaša prisvitlost, provijte tizim kako se Vašoi m(ilsti) vidi da je bole.

I potomu budući ja pošā u vižitu po Policih i Radobili s Vašom licencijom, i dohodeći u selo Podgradje i nahodeći onde jednoga ditca ki je uzeja divoiku ka dohodi u četvrto kolino po jednoj i po drugoj strani, i za budući tome nekoliko vrimenta, i budući oni ustavljeni od svih sakramenat, i tako jih ja Vašoi prisvitlosti vele srčeno priporučujem da bi jim Vaša svistlost (!) dopustila svete sakramente. A oni se obligavaju da će s li-tom Vašoj(j) m(ilsti) ispuniti volu kako se bude pristojati za taku stvar, za sada ni mogu ni jemaju čim.

I tolikojer moi prisvitli g(ospodi)ne šalem k Vašoi m(ilsti) moga sinovca do(m) Mikulu, da je Vašoi m(ilsti) priporučen za cića svete ispovidi ako ga naidete da e dostojan da mu tu m(ilst) dopustite, zač imamo veliku potribu. I Bog Vas uzdrži u milosti svojoj.

Iz Doca na i.d. (14) pervara č.h.i.g. (1613).

Sluga dom Bariša Bašić, vikariji polički i radobliski (!).

Otraga: Prisvitlom i pripočtovanomu g(ospodi)nu i gospodaru momu g(ospodi)nu arhibiskupu spliskom u Split (*Vikarov pečat*).

Arhiv JAZU, Ćir. III A, f. 46.

DOLAC, 16. II. 1613.

Poljički vikar don Bariša Bašić piše nadbiskupu de Dominisu o skandalima don Nikole Bobetića.

Prisvitli i mnogo pripočtovani g(ospodin)ne i gospodaru moi priobrani!

Primih list⁵⁸ od Vaše prisvitlosti ki mi pišete ča bi se učinilo od Mikule Bobetića. Ja V(ašoj) m(ilsti) drugo ne dim nego učinite Vi po pravdi, i učinite mu mandat da se ni-ma inpačati ni u ednu crikvu u Policih i Radobili ništar, malo ni vele, ni u onu priko istoi (!), ni u picokare ni u pope da se ne i(n)pača ništar. Ako li se on bude inpačati i činiti smetne i skandale kako e dosle činio, meni ne vała vikarstvo, ni popom kapelanija, niti e crikvi sloboda ki ne pristojji, ni picokaram stana u Poljicih. I ako on bude či-

---

58 Radi se očito o nadbiskupovu odgovoru na vikarovo prvo pismo o ovom slučaju (dok. br. 3).

nititi kako e dosle, neka zna Vaša prisvitlost da ću ja ruke izvaditi od vik(a)rstva i kape-
lanie, i još k tome ostali popi, zač ne možemo podnositi negove sile ni oholie i neprav-
du ku čini.

I ako se V(ašoj) m(ilsti) vidi da e toga postojan, to mu učinite. I hoće viditi V(aša)
m(ilst) hoće li Vam učiniti posluh. I da nima s picokarami govoriti, s niednom ke stoe
pri nihovo(j) crikvi ništar. I ako sve to učinite a ne dvignete odonle picokare Sline (!)
ka čini meu nimi skandale, sve e to zaludu. Ali ne činite da se š nime ne i(n)pača. I
ako, V(aša) m(ilsti), sve to učinite, to nam ništar ne prudi (!) er će on reći da mi to
činimo, i početi će veće u nepravdu, i rikati na nas hodeći po Policih i čineći veće skan-
dale i smetne nego e do se dobe. A da bi on i prvo ne učinija smetne meu popi, jošće
bi bija knez Radoš Sudić i dom Luka Ivanišević,⁵⁹ a toga se i sebi nadam, a (to) po ne-
mu i negovu bratu.

A drugo neću reći Vašo(j) m(ilsti) nego izuminaite svidoke ki su Vam, poslani, ča e
govoraja (!) i činija sada meni i mojoj družbi, i kako nas je odagna o(d) crikve. I ako bi
se vidilo V(ašoj) m(ilsti) izuminati i cića dom Luke kako e stvar pošla od negova či-
nenja. I ako bi, V(aša) m(ilsti), našli da e dostojan od veće pokore, molim V(ašu)
m(ilst) da biste mu e učinili kako dostoja (!). I Bog V(ašu) m(ilst) uzdrži u milosti
svojo(j).

Iz Doca na šesnaest pervara č.h.i.g. (1613).

V(aše) m(ilsti) mnogo pripočtovane sluga dom Bariša Bašić, vikarji polički i radoblis-
ki (!).

Sa strane: I svim time veće srčeno priporučujemo v(ašoj) prisvitlosti sve redovnike po-
ličke i radobilske i sve ostale duše krstjanske da jih izbavite o(d) toga teškoga brimena
ere ga ne mogu nositi.

Otraga: Prisvitlom i mnogo pripočtovanomu g(ospodinu) i gospodaru momu, g(ospo-
di)nu arhibiskupu splicko(m) u Split (*Vikarov pečat*).

Arhiv JAZU, Ćir. III A, f. 47.

DOLAC, 10. IV. 1614.

*Poljički vikar don Bariša Bašić piše splitskom vikaru Vicku de Frančeški
neka on zapovjedi don Ivanu Ligutiću i Tvrčanima da iskupe križ i kalež
koje su založili.*⁶⁰

Mnogo pripočtovani g(ospodi)ne i gospodaru moi priobrani, g(ospodi)ne dom Vice,
vikarju splicki!

---

⁵⁹ Vidi bilješke 55 i 56.

⁶⁰ Čini se da je zalaganje crkvenih stvari bilo dosta prošireno. Tako nam je sačuvano nedatirano pismo „kneza i prokaratura crikvenoga“ Jurja Likulina te ostalih Sitnjana koji pišu poljičkom vikaru u Kostanje (to je zacijelo don Mihovil Gojaković, pa pismo možemo datirati oko 1630): „Vašu p. m. avizajem i dajem znati da je drugi prokaratur z gospodinom dom Petrom nikuda dali aliti založija kalež i planitu. Tako sam čuja da jesu založili u Split jednomu Žudiji za stvari

Daem na znanje V(ašoj) m(ilsti) kako doide k meni dom Ivan Ligutić (sa) svojimi selani Tvrčnani budući poslani od Vaše m(ilsti) da jim učinim pravo i pogodim one tri tolere o ke no se pravdahu. I tako je nahodeći po svidočbi i dobrih ludih, odlučih i osudih da dom Ivan Ligutić plati tolora, a ostalo selo da plate dva tolora, i da iskupe križ i kalež koji su založili u Doima Kaugrosovića a sada se nahode u Jakumeta Čerinića, ke su založili selani za svoje potrebe, a nisu za crkvene. A ne imajući oni pomne da to iskupe ni crkvi povrate, dajem na znanje V(ašoj) p(oštovanoj) m(ilsti) kako jih sam pogodija i one tri tolere, a ostalo priporučujem V(ašoj) p(oštovanoj) m(ilsti), da biste time providili i nim učinili mandat da bi se pom(e)nili iskupiti i crkvi noi ne (=nježino) povrati. I Bog V(ašu) p(oštovanu) m(ilst) uzdrži u milosti svojo(j).

Iz Doca na deset dan maža, na č.h.i.d. (1614).⁶¹

V(aše) mnogoposćtovane m(ilsti) sluga, dom Bariša Bašić, vikarji poliški i radobliski (*Vikarov pečat*).

Ja do(m) Mikula Bašić, pisah po zapovidi.⁶²

Arhiv JAZU, Zagreb, Čir. III. A, fol. 1.

DOLAC, 11. IX. 1614.

Poljički vikar don Bariša Bašić „čini viru“ za žakna Barišu Lekšića.

Ja dom Bariša Bašić, prisvitloga i mnogo pripočtovanoga g(ospodina), g(ospodina) arhibiskupa splickoga, vikarji polički i radobiliski činim Vam mnogo pripočtovanomu g(ospodinu) g(ospodinu) vikarju splickomu⁶³ za žakna Barišu Lekšića da e roen po pravomu matr(i)moniju i da nastoji dobro crkvi i ostalim olicijem crkov-

---

svitovne, nikogar ne pitajući. Mi od toga dušu vadimo a Vašemu gospoćtvu opovidamo kako isti dom Petar učini nami sramotu i svome meštru. Naime, Sitnjani su bili izabrali nekoga meštra za kapelana, ali don Petar mu „ote svojtu“ (tj. župu), pa mole vikara neka „pravdu učini, jere ako nećeš ti, ja ću se pak većim tužiti na don Petra i na Vas; i molim Vas odpišite.“ U produžetku pisma neki don Mikula moli vikara neka „ne čini vire don Petru“ dok se s njim ne sastane, jer je don Petar „hodija i pisa to po Dubravi, i nagovara ljudi da za nim gredu: to se zna istinom“... (*Arhiv JAZU, Čir. III. A, fol. 40*).

61 Ovdje, i inače pod ovom signaturom (*Čir. III. A*), kod MOŠINA (*Isprave*, str. 115–117) koji put su netočna datiranja.

62 Spor o ovomu zalogu trajao je više godina. Nama su o njemu sačuvana još dva dokumenta. Prvi je datiran 8. VIII. 1612. (*Čir. III. A, f. 42*) u kojemu vikar splitski don Šimun Petanović nareduje don Nikoli Bašiću neka „intima“ ovaj mandat don Ivanu Sinovčiću (Bašić na istom pismu otpisuje da je izvršio naredbu „rečenomu g. dom Ivanu Ugrinoviću“!), da pod penom odustavljenja (sic) od svete mise u termen od osam dan“ ima iskupiti kalež („jedan kalež razbijen“) i križ koje je sam založio. Ako ne može biti tako „neka pride prid nas u ta(j) termen reći svoje pravice.“

Drugi dokument (datiran 3. IX. 1612 [*Čir. III. A, f. 43*]) jest odgovor don Ivana Ugrinovića: „doturu i dosto(j)ni vikariju splicki“... On piše da to nije njegova dužnost, nego „neka jih iskupe oni čigovi su i tko e dužan, ti (kalež i križ) založili su Sr(i)nani i Tvrčičani po ruke p. g. dom Jerolima Nestapolića.“ Zato, „ča mi velite da i(s)kupim križ i kalež kakono ki ga je i založija, sve ga je selo jedno i drugo založilo, Srinin i Tvrčini, nim penu učinite da iskupe svoje zaklade a g. Jakumetu dadu ča su dužni, a ja ću pomoći ča mogu da se plati.“ Jer ako njega kazni, on će prihvatiti kaznu, ali toliki će zbog toga biti na šteti. Konačno, on zbog Turaka, a i zbog posla („jere se intrada kupi“) ne može doći u Split.

63 Vicko de Frančeški, kojega je de Dominis htio učiniti svojim nasljednikom (I. OSTOJIC, *Metropolitanski kaptol u Splitu, Zagreb 1975*, str. 208).

nim, i da čini posluš starišini crkvenomu i ostalim redovnikom, i da jema intradu o-
činstva kako hoće sveti koncili, i da jima godišća dvadeset i pet i šesto teče, i želi se
urđinati o svete mise, i da ga nahodim vele dobre kušencije, i da je napovidan prid pu-
kom, i ni se našla nijedna protivščina koja bi bila protiva redu. I da je V(ašoj) p(ošto-
vanoj) m(ilsti) vele srčeno priporučen.

Iz Docca, miseca semtembra (!) na dan jedanajest č.h.i.d. (1614).

V(aše) mnogo pripočtovane m(ilsti) sluga dom Bariša Bašić, vikarji polički i rado-
bilski.

Do(m) Mikula Bašića, po zapovidi.

Arhiv JAZU, Ćir. III A. f. 51.

DOLAC, 18. VII. 1616.

*Poljički vikar dom Bariša Bašić zapovijeda Kati ženi Marka Barića da pre-
stane klevetati Anu ženu kneza Tadije Sudića.*

Mi dom Bariša Bašić, prisvitloga i mnogo p(oštovanoga) g(ospodina) arhibiskupa splic-
koga vikarji polički i radobilski, pozdravljenje u Gospodinu Va(šoj) m(ilsti) p(oštova-
nom) g(ospodinu) dom Pavlu Novakoviću!

Pride prid nas Ana kneza Tadije Sudića⁶⁴ žena i tuži nam se vele na ženu Marka Bari-
ća, da je obzročila hčer iste Ane knezove, govoreći da je nepočtena i tamna, i da je lu-
pežica. Ana ne budući nego počtena. I zato mi Vam g(ospodine) dom Pavlu zapovida-
m(o) po sveti posluš da imate intimati ovi naš mandat istoj Kati Marka Barića ženi,
ustavljajuć je ovim našim mandatom i našom oblašju o(d) svete mise i od ostalih sa-
kramenat. Prvo jo(j) zapovidajuć da ima povratiti počtenje i reći da je lagala, pr(id)
svimi kimi je govorila riči lažne. Ako li ne htiti bude, da upada u obustavljenje zgora re-
čeno. I kako intimati otit vratite nan se podpisav.

U kojih viru. Iz Docca na i.i. (18) ijuna na č.h.i.z. (1616).

Dom Bariša Bašić, vikarji (*Vikarov pečat*).

Do(m) Mikula Bašić, po zapovidi.

Ja dom Pava Novaković i(n)timah ovi mandat po zapovidi, k.f. (29) juna.

Arhiv JAZU, Ćir. III. A, fol. 2.

KOSTANJE, 27. XI. 1622.

*Don Stipan Kujavić podnosi izvještaj nadbiskupovu tajniku Ivi Macaroliću
o tromjesečnim sastancima poljičkih i radobiljskih redovnika.*

Vele mnogopočtovani g(ospodi)ne Ive!

---

64 Bio je velikim knezom 1612/13. (KASTELAN, *Povjesni utomci* 90).

Vašoi se p(oštovanoj) m(ilsti) klanam, vele Vas drago pozdravljajući i Vašoi se p(oštovanoj) m(ilsti) priporučujući kakono g(ospodi)nu i momu dragu i u svem ufanu prijatelju, želeći Vam i moći u Gospodina Boga dobro zdravle i duševno spasenje.

Budući prisvitli g(ospodi)n arhibiskup naredijo i zapovidijo da se svi redovnici polički i radobilski svaki treći misec imaju k jednoj crkvi nasrid župe poličke (!) skuplati, i oni dan misu o(d) Duha Svetoga kantati, i prosesun učiniti, i Gospodina Boga za mrtvih duše moliti, potom meu sobom se svrhu duhovnih dilih razgovoriti, koju naredbu mi nahodimo i poznajemo da je vele korisna i spasena za naše duše.⁶⁵ Dali se nahode jedni redovnici i žakni koi u toi ne čine posluha prisvitlomu g(ospodi)nu arhibiskupu, i koji su izdalega oni bole dohode i posluh čine negoli koji su bliže. / koi tako čine, zapovidijo (je) prisvitli g(ospodi)n arhibiskup meni i gos(po)din(u) do(m) Mihovilu Gojakoviću i gospodinu dom Jurju Lukačeviću, da jih negovoi p(oštovanoj) m(ilsti) vazda oznanimo.

I budući bila skupščina na prvi agusta, koi onada nisu došli na skupščinu nismo jih prvo oznanili, a toi jere se nadijahomo da će prisvitli g(ospodi)n doći na vižitu u Omiš, i na onu skupščinu koja je bila na prvi agusta. Nije na (o)nu došal do(m) Mati(j) Vuković kapelan od Jesenic, ni dom Petar Vukšić kapelan od Postrane, a žakan istoga g(ospodi)na dom Petra i ne ukazav se i ne dočekav izuminacuna otide. Nije dohodijo tada ni dom Pava Peranović kapelan žrnovički, ni negov žakan; ni dom Lovre Duperović; ni dom Ivan Ligutić kapelan od Srinina; ni dom Bariša Kunačić. Ni žakan Vukušića iz Radobile ni dohodijo tada tolikojer. Bila je druga skupščina na g. (3) navembra. I na ovu drugu skupščinu ni dohodijo dom Petar Vukšić, ni jisti negov žakan ni hotijo doći – kako se dom Petar ostina ne dohoditi na skupščine, tako i negov žakan. G(ospodi)n dom Petar skužava se da ga oči bole, i da ne vidi na skupščine dohoditi, a svuda inuda vidi hoditi, i bole može dohoditi negoli je star i svejer nemoćan budući, i jošće se usilujem dohoditi i posluh p(oštovanomu) g(ospodi)nu arhibiskupu činiti, i tako veći redovnici ki su stari i koi dva dila izdalega dohode negoli je nemu doći.

Nije na ovu skupščinu dohodijo dom Pava Peranović, ni negov žakan; ni dom Lovre Duperović; ni žakan Očasića.⁶⁶ Ni dohodijo ni dom Juri(j) Perišić iz Radobile. Ni došal na ovu skupščinu poslidnu jer je onada nike nemoćnike komonika i dicu krstija. A dom Ivan starac, kapelan od Žeževice, hodijo je da doide na skupščinu i, ubojav se da će iskisnuti o(d) daždja i da ne more prispiti u vrime, vratijo se je iz našega sela. A zato, p(oštovani) g(ospodi)ne Ive, molim V(ašu) m(ilst) vele da ovi list pri(d) gospodinom p(oštovanim) arhibiskupom pročitate i da jim oznanite što u nemu pišemo. I molimo jošće V(ašu) p(oštovanu) m(ilst), priporučite me prisvitlomu g(ospodi)nu arhibiskupu, kojemu se je klečajući na kolina poniženo klanam i skute svim negove p(oštovane) lubim, kakonoti g(ospodi)nu i gospodaru našem. I Bog veseli V(ašu) p(oštovanu) m(ilst), i mnogo lita u dobru zdravju i u počtenju produži.

---

65 Riječ je o Konstitucijama splitskog nadbiskupa Sforze Ponzonija (1616–1640), koje su netom bile donesene (1620). Prema MOŠINOVU izdanju (*Radovi Stsl. instituta 1*) o tome se govori u točki 118. Mislim da ovaj izvještaj dopušta sa sigurnošću osnivanje Svećeničke skupštine pripisati Ponzoniju.

66 Možda don Nikola Očasić (vidi dok. br. 15).

I jošć, jedni se redovnici na ovoi poslidnoi skupščini tužahu na žakne da jim posluha ne čine, a navlstito g(ospodi)n do(m) Marko Rudanović, da mu niki ni hotiva doći mise odliti (*odslužiti?*); nam ga ne imenova ki je to, more biti da ga će p(oštovanom) g(ospodi)nu poviditi kada ga usпита. Za to i za to molimo V(ašu) m(ilst) i to p(oštovanom) g(ospodi)nu opovite.

Is Kostan na k. z. (27) novebra č. h. k. v. (1622).

Ja pop Stipan, Kujavić, poniženi i vazda mlaji p. v. p.

Ja pop Mihovijo Gojaković, svidočim ovo pismo.

Ja dom Jura Lukačevića, na zgora rečeno pismo po(d)pisah se.

Arhiv JAZU, Zagreb, Ćir. III. A, fol. 7.

POLJICA, 12. III. 1634.

*Veliki knez Juraj Pavić piše tajniku splitskog nadbiskupa Ivi Macaroliću kako je don Nikola Bašić dobar i pošten redovnik.*⁶⁷

Mnogo pripočetovanomu g(ospodi)nu Ivi Macarolića kako prijatelju uhvanu, od nas knez Jurja Pavića i vojvode Marka Sičića i jostale počtovane župe ljubeznivo pozdravljenje s poniženim poklonenjem, kakono g(ospodi)nu i prijatelju uhvanu!

Potomu daemo znati V(ašoj) p(oštovanoj) m(ilsti) kako su edni malo vridni ljudi ali reći muzeviri stavili edan glas na popa g(ospodina) do(n) Mikulu Bašića koi se neće naći nigdar istinit, i prući ga s eminom i kadijom, i čineći ga vele poharčiti na nj navodeći emina i kadiju. A emin i kadija želeći i vele kruto iziskujući da se to obistini i želeći mu uzeti ubošstvo, i joni to ne mogući naći ni joni obistiniti, za nje su zadili kakono za krivce koi su grube i lažne riči govorili, i tako se oni ne mogući lažnimi ričmi simo pomoći. Tako smo razumili da su i tamo posadči vele ričih lažnih na njegga nagovorili koimi se neće pomoći tamo prid Vašom pravdom kako nisu ni prid ovom, uzdajući se u Boga i ju pravde. I mi svi kolici knezovi i mnozi dobri ljudi od ove p(oštovane) župe podstavlamo naše duše da se u tome dilu neće naći kako oni govore, nego ga mi nahodimo vele dobra i počtena redovnika, u dila duhovna i svitovna, i da stoji vele sarčeno za ovu župu kako se neće naći ovaki drugi u jovoj župi, s Turci se arvući za siromaško ubošstvo. A joni isti koji Turke pomagaju, ne mogući njega podniti, tako na nega lažno i govore što ne mogu obistiniti.

I zato molimo V(ašu) p(oštovanu) m(ilst) ne virujte njihovu lažnu govorenju parvomu, i jako bi unapridak govorili ere neće doistiniti. S ovim ga priporučujemo Vašoj pripočtovanoj m(ilsti) kakono prijatelju uhvanu, uzdajući se u Vašu p(oštovanu)

---

⁶⁷ Povijesno nije poznato što se dogodilo. Zanimljivo je što se ne samo vikar (dok. br. 12) nego i veliki knez poljički zalaže kod nadbiskupa. Inače don Nikolu Bašića još susrećemo 15. XII. 1638. kao kapelana na Dubravi (ne stoji da je vikar [*Ćir. III. A, f. 13*]), a 15. III. 1640. kao vikara poljičkog gdje ovjerava Ponzonijeve konstitucije (MOŠIN, *Konstitucije*, str. 193). Ovdje u dok. br. 15 stoji za njega: „ki je bija vikarji polički, a sada je u Omišu” (1649). 1647. još je vikar (PIVČEVIĆ, *Prilozi* 69).

m(ilst) da nećete mankati svaku ljubezan pokazati istomu rečenomu g(ospodinu) do(m) Mikuli, a nam prošnu i želju ispuniti. A mi ostaemo dužni moliti G(ospodi)na Boga da Vas i Vašu m(ilst) G(ospodi)n Bog produži mnogo godišća u dobru zdravlju i duše plemenite spasenju.

Is Poljic, s našega zbora na i. z. (16) marča č. h. l. d. (1634).

Vaše počt(ova)ne m(ilsti) sluge.

Knez Juraj Pavić i vojvoda Marko Sičić, činimo pisati (*Knežev veliki pečat*).

Otraga: Mnogo počtovanom g(ospodi)nu Ivi Macaroliću, kančeliru prisvitloga g(ospodina), g(ospodina) arhibiskup^z splickoga, na ruke počtovane, u Split.

Arhiv JAZU, Zagreb, Ćir. III. A, fol. 10.

KOSTANJE, 18. III. 1634.

Poljički vikar Mihovil Gojaković piše tajniku splitskog nadbiskupa Ivi Macaroliću povodom nekih kleveta o don Nikoli Bašiću.

Mnogopočtovani g(ospodine) i gospodaru moi g(ospodine) Ive, poniženo poklone-nije i vele drago i lubezrivo pozdravljenje Vašoi m(nogo) p(oštovanoj) m(ilsti) kako momu g(ospodinu) i ufanu i lubeznivu prijatelju!

Zatizim, razumili smo da su niki malovridnaci aliti muzoviri koi su bili lažne riči govorili pri eminu i pri kadiji na gos(po)d(i)na do(m) Mikulu Bašića, koi je dosta ima fastidija o(d) Turak kada mu su jih na kuću navodili a nisu (mogli) nišće ukazati ni doistiniti, a to su Turci vele iziskovali zač bi radi da bude to istina. Dali nisu mogli nišće naći. Kako je sva župa osvidočiti, redovnici i ostali kojekoli dobar čovik, i kako se nije moglo naći istina, Turci su zadili za iste muzovire kako pravo i je za lažne riči. Tako smo i razumili da su i tamo prid Vašu m(nogo) p(oštovanu) m(ilst) dohodili kako pravi lažci i muzoviri, lažući i krivo govoreći i dajući mu nike kvarele. A uhvamo se u Boga (i) u Vašu pravdu, da se neće ni tamo pomoći, zač ga mi znamo dobra i prava redovnika, u takova dila istoi za svu župu istoi za svu župu virno i pravedno, kako ni odavna drugi čovik u ovoi župi, arvući se za siromahe protiva Turkom, a zato ga muzoviri ne navide koi Turkom nagibaju.

I zato Vašu m(nogo) p(oštovanu) m(ilst) vele moleći a nega sarčeno priporučujući koliko samoga sebe, zač ga znam prava. A da ga znam da je u tomu, ja bih mu naiveći neprijatelj bijo i pravdi ga davno opovijo. I zato i ja i veće redovnikov, (u)koliko Vi hoćete, i veće dobrih ludih koi pravdu znaju a dušu imaju, da ćemo osvidočiti prid Vašom pravdom da to ni istina. I ako bi unapridak dohodili i na nega govorili, nemoite im virovati, zač govore lažno i hinbeno, i neće se naći istina tamo kako nije ni ovamo. I Bog Vas uzdarži u svojoj m(ilsti).

Iz Kostan, marča na osamnaest č. h. l. d. (1634).

V(aše) m(nogo) p(oštovane) m(ilsti) poniženi sluga vazda pod zapovid, Mihovijo Gojaković, vikari(j) (*Vikarov pečat*).

Otraga: M(nogo) p(oštovanom) g(ospodinu) i gospodaru momu priobranom g(ospodinu) Ivi, dostoinomu kančiliru p(oštovanoga) g(ospodina) arhibiskupa splitskoga, u Split.

Arhiv JAZU, Zagreb, Ćir. III. A, fol. 8.

KOSTANJE, 22. IV. 1634.

Poljički vikar Mihov Gojaković piše Ivi Macaroliću povodom skandala što ga je počinio don Andrija Vukušić.

M(nogo poštovani) g(ospodi)ne moj, g(ospodi)ne Ive, i gospodaru moj!

Poniženi sluga Vaš Mihovijo Gojaković s mojim kančilikom a slugom Vašim vele drago, poniženo i ljubeznivo pozdravlamo V(ašu) m(nogo) p(oštovanu) m(ilsti), kakono našega u svem ufanoga prijatelja!

Dajući na znanje V(ašoj) m(nogo) p(oštovanoj) m(ilsti), ne imajući sada vrimena doći se s prijatelji stati i g(ospodi)nu se pokloniti, šaljemo našega djaka k Vašo(j) m(nogo) p(oštovanoj) m(ilsti), po komu šaljemo s istim kančilikom pedeset jaj. Primite za ljubav. Nemoite nam zamiriti, Bog zna, sira jošće ne imamo, a kozličii jošće malo vridni, zač moremo reći da jošće nismo lita poznali.

Da ako zdravo budemo i mi smo barzo doli, koliko se parvo moglo bude, nike naše potrebe g(ospodi)nu oznaniti i Vašo(j) m(mnogo) p(oštovanoj) m(ilsti). Dajući Vam na znanje od maloga g(ospodina) dom Andrie Vukušića, ki e malahan kipom a čini velike skandale. Prem ki e sada učinijo u Veliki petak u njihovo(j) carkvi u vrime pašijuna pri otaru z bratom i s ocem prid svim pukom, tako da e bilo potiske i prilipanje za oružje, dali nie niko nikoga udrijo, hoteći dom Andre silom uzeti lemozinu ka se stavila na križ dom Jurju Perišiću, koja stvar nadam se da se učinila za Vas, ako hotila bude pravda putem poći, kako ćemo Vam inako skazati ako se nazdravju (sa)stanemo od veće stvarih ke se čine. Nego samo daemo znati V(ašoj) m(nogo) p(oštovanoj) m(ilsti) ako bi dom Andre parvo nas doša doli s himbom kano se naučijo i dosada vele putih, neka Vam je priporučeno, dokle stane z dom Jurjem u edno na pravdi.

I od Slimena,⁶⁸ ako e drago V(ašoj) m(nogo) p(oštovanoj) m(ilsti) hoćete oznaniti p(oštovanom) g(ospodi)nu vikariju, da se puk vas ispovidijo i sjedinijo, samo nie knez Jura Utrobičić nego i sada radi o skandalu. A ino e sve mirno, i mene poznaju za kapelana fala Bogu i pravdi, i takim prijateljem. I G(ospodi)n Vas Bog uzdarži vazda u svojo(j) m(ilsti).

č. h. l. d. (1634), is Kostanj na k. (20) i dva aprila.

Otraga: M(nogo) p(oštovanomu) g(ospodi)nu Ivi Macaroliću u Split (*Vikarov pečat*).

Arhiv JAZU, Zagreb, Ćir. III. A, fol. 9.

---

68 Slime ne pripada ni Poljicima ni Radobilji (makar graniči s Poljicima), a poljički vikar piše o njemu.

KOSTANJE, 3. II. 1639.

Poljički vikar don Mihovil Gojaković piše tajniku splitskog nadbiskupa don Juri Dragišiću o nepravdama koje se nanose picokari Jelini Perišić.

Mnogo p(oštovani) g(ospodine), g(ospodine) i gospodaru moji priobsluženi, poniženo poklonenije i vele drago i ljubeznivo pozdravljenije Vašoi m(nogo) p(oštovanoj) m(ilsti)!

Zatizim, dajući na znanije kako veće ne mogu slušati i podniti tužbe i plača Jeline picokare, bratučede pokoinoga dom Jurija, tužeći se na Franića bratučeda i na negovu tetu Barbaru, da je progone i sramotno za nom govore, što se ne bi pristojalo govoriti jednoj jejepci,⁶⁹ da je odnila dom Jurjeve pineze lupeškim zakonom. I tako govore Turkom i svuda kuda hode. I činili su da joi Turci vazmu tride(se)t libar, a to neće nikadar istina naiti ni očitno ni skrovito, i dati će se pravdi u ruke. I ako se to istina naide da je podložna na sažganije pravdi, a oni je se neće sramotom ostaviti, negoli je pozivaju prid Turke i sramotno psuju.

I tako moleći Vašu mnogo pripoštovanu m(ilst) da bi se hotili ovo prisvitlomu g(ospod)inu oznaniti, da bi jom hotili njihova prisvitlost jedan oštar mandat poslati zapovidajući da je ne smiju progoniti ni sramotnimi riči po usta vazimati. Akoli jim se ča krivo vidi neka je pozovu na pravdu prid Vašu milost.

A pokoini dom Jurai bijo je noi ostavijo po tastamentu pišući svojom rukom sto libar, i jednu škrinu, i jednu kravu, i jednu velsadu (!) novu, to bi noji ostavijo za ne (=njezinu) službu jere ga je služila virno i pošteno veće o(d) deset godišć. A ne (=njezinim) družbenicam ostavijo je pedeset libar. I toga Perišići svi skupa ni dadu ni misle dati, is toga uzroka to na nu (=nju) govore jere ona pita toga od nih.⁷⁰ I Bog Vas uzdarži u svojoj milosti i vaz(da) u dobru zdraviju i spaseniju.

Is Kostan, na tri febrara č. h. l. f. (1639).

V(aše) m(nogo) p(oštovane) m(ilsti) poniženi sluga Mihovijo Gojaković.

Otraga: Mnogo p(oštovanomu) g(ospodinu), g(ospodinu) i gospodaru momu priobsluženomu, g(ospod)inu don Juri Dragišića, vikariju splitskomu, u Split.⁷¹

Arhiv JAZU, Zagreb, Ćir. III. A, fol. 14.

---

69 Jejepka je zacijelo ciganka (jeđupka).

70 U svom izvještaju o vizitaciji (1682) don Ivan Marasović u Čišlima bilježi sličnu situaciju: „Ni ma crikva ništar beneficija, a ča je ostavija dom Ivan Jerić po tastamentu u crikvu, bližika tastamenat razvrgli” (*Arhiv JAZU, II d 81, fol 27r-v*).

71 Picokare su očito bile prilično nezaštićene pred nasilnim ponašanjem svoje rodbine. Sačuvana je jedna naredba nadbiskupa Sforze Ponzonije (od 31. III. 1618): „Sforza Poncun po milosti Božjoj i Sfetoga oca pape arhibiskup spliski inada solinski, Dalmacie i sfe harvaske zemle starišina, Vam gnu Pavlu Novakovića i ostalim kapelanom i redovnikom poliškim od sela Tugari i inuda, pozdravljenje u Gnu!

Pride Elena Antonovića, picokara iz Umih, i doni nam mandat naš koji činite viru da ste intimali Pavlu Gargatoviću i negovoj ženi Jakubini pod penom od prokletva i izagnanja iz crikve i uzdaržanja od sfetih sakramenat, da imaju dati dobri intrade koje su istoj Eleni ostavljena od ne dida i matere za života, kako govori u testamentu koji mi vidismo, a to u termen od osam dan”

Don Petar Grgatović šalje splitskom generalnom vikaru Frani Oršiloviću popis „redovnika i djaka ki su sada u provinciji poličkoj“.

Mnogo pripočtovani g(ospodi)ne i gospodaru priobrani moj, po zapovidi Vaše p(oštovane) m(ilosti) jesam poša po župi poličkoj staviti u pismo redovnike i djake ki su sada u provinciji poličkoj, ke ću zdolu pisati.

U Donem Polu dom Juroš Mandić, ki nima ispovid, ni mu je još dopušćeno.

U Gornem Polu dom Grgur Lukačević, kurat od Gornega Pola, a stric mu u Omišu.⁷²

U Kostanah dom Jura Piskalović,⁷³ kurat od Kostan.

U Zvečanu dom Tadija Midolević, kurat od Zvečana.

U Ostrvici do(m) Matij Kaštelanić, kurat od (O)strvice; i tote je dom Stipan Carević, komu ni ispovid dopušćena.

U Čičlih dom Jura Perišić, kurat od Čiča; i onde je dom Petar Mikelić, komu ni ispovid dopušćena.

U Gatih do(m) Mikula Očasić, kurat od Gat; i tote je dom Jura Magličić, ki svojiti ne drži; i tote je do(m) Marko Vuković, ki je kurat u Zakučcu.

U Dubrovi⁷⁴ dom Ivaniš Čotić, kurat o(d) Dubrove; i tote je do(m) Mikula Bašić, ki je bija vikarji polički, a sada je u Omišu; i tote je ja dom Petar Grgatović, kurat od Srinina; i tote je do(m) Matij Marasović, ki je kurat od Jesenic, i sinovac negov dom Ivan Marasović ki j(e) pištular.

(inače će povesti crkveni proces, itd). Otraga: „Ja don Pava Novaković činim viru Jeleni picokari Antovića (!) da je istina ono ča jo(j) je ostavijo did i mati, videći da nije sigura u životu, zašto su se ine sestre udale svaka za svoga muža, i znadući da može se hraniti, a ča će Pava reći da ni dila od (o)činstva, to neće reći pravo, zašto se ne more ditetu očinstvo vazati. (...) Ja dom Ivan Kovačić na ovo svidočim i bih tote sudac poslan o(d) poštovanoga gna vikarija poličkoga. I tako mi vidi(sm)o pismo, ispitav svidoke, osudismo da je Eleni i ne očinstva i ono ča joi ostavijo did i mati“ (*Arhiv JAZU, III d 6, f. 27*; zanimljivo je što je Ponzonijevo pismo – donio sam prvu polovicu – ispisano također latinicom na fol. 26!). Ovaj spor je, čini se, uspješno riješen, jer biskup kasnije poziva Pavla Grgatovića (30. IV. 1618) neka dođe da utvrdi je li upao u one kazne (f. 31).

Inače na Tugarima je više picokara, naime u pismu (29. V. 1620) tugarском kapelanu Ivanu Paviću nadbiskup Ponzoni opominje Margaritu Sladojević (priora delle Pizzocare di Tugari) da ni ona ni njezine družice ne smiju lagati (menzonare) ni u dobru ni u zlu na Jurja, sina kneza Vicka Babitića (?) (f. 45).

I Ivan Marasović u svojoj vizitaciji bilježi (1682) neke poteškoće s picokarama: „Ča su zemlje picokarske obarnute za crikvu (govori o Ostrvici), budući picokare pomandale, ne mogu se zemlje crikvi vazeti. A ča hoće iznova picokare pri crikvi da stoje, ja to dopustit ne mogu, i ne moru stat prez dopušćenja prisvitloga i priuzvišenoga gna, gna arhibiskupa splickoga“ (*Arhiv JAZU, II d 81, f. 27v*).

⁷² Don Jura Lukačević (vidi dok. br. 10), a 1620. nalazimo ga kao kapelana u Gornjem Polju (*Arhiv JAZU, III d 6, f. 47v*).

⁷³ Sačuvana je jedna naredba splitskog nadbiskupa Bonifacija Albanija (1668–1678) – napisao ju je kancelar nadbiskupov Jure Radović (13. V. 1669), a „intimao“ don Pavao Žuljević (25. VI) – u kojoj se zapovijeda don Marku Ivančiću iz Kostanja da vrati don Jurju Piskaloviću „libar ritual ki mu je zaja i ki mu z dobrin ni vratija“ (*Ćir. III. A, f. 23*).

⁷⁴ Nešto kasnije u Dubravi je bio nastao nered (nije poznato zbog čega), pa gen. vikar spl. nadbiskupa don Ivan Kovilanović – OSTOJIC ga piše Kovljanic (*Metropolitanski kaptol* 210) – javlja (21. XII. 1658) „neka duše podložne crikvi Dubrove ne uzdanu, a to radi zatvorenja i vijolanih... ne mogući jih on (tj. nadb. Bondumeri) blagosloviti, blagoslovi je vodu, i... Vi se potrudite i s istom vodom blagoslovite zgor rečenu crikvu o(d) Dubrove“ (*Ćir. III. A, f. 21*).

U Sitnomu dom Petar Mihanović i dom Ivan Matijević, ti su oba dva u Splitu; i tote je dom Petar Balabanović, vandelistar, ki malo nastoji da misu reče.

U Srininu do(m) Mikula Katičić, ki je kurat o(d) Duć; i tote je do(m) Matij Vukićević, ki stoji u Omišu.

U Postrani dom Pava Peranović, ki je kurat od Postrane; i tote je dom Pava Banić, komu ni ispovid dopušćena.

U Jesenicah dom Stipan Spudićević, ki svojtu ne drži; i tote je dom Jerić Zolević (*sic*), ki je vandelistar.

Is Polic, novembra na k. g. (23) č. h. m. f. (1649),⁷⁵ V(aše) m(nogo) p(oštovane) m(ilsti) poniženi sluga dom Petar Grgatović.⁷⁶

Bija sam zaboravija, u Čanžinu Docu dom Pava Novaković, ki stoji u Omišu; i tote dom Vicko Žarković; i tote je kurat dom Petar Brajšić.

Otraga: Mnogo pripočtovanomu g(ospodi)nu, g(ospodi)nu i gospodaru momu priobranomu, pripočtovanomu dom Frani Oršiloviću, vikarju jeneralu splickomu, u Split.

Arhiv JAZU, Zagreb, Ćir. III. A, fol. 17.

SPLIT, OKO 1650.

*Naredbe nadbiskupa Leonarda Bondumerija.*⁷⁷

Naredbe ke se imaju proštitu (!) u župi poličkoi na skupščini redovni(i)čkoi.

(1) Parvo, da redovnici nimaju pušćati nositi sveta ulja o(d) svitovnih ljudi po(d) peno(m) o(d) šušpenšiuini.

---

75 Da je ovo slovo *f*(9) a ne *a*(1), kako čita (s upitnikom) MOŠIN (*Isprave*, str. 115), dosta je usporediti slovo *f* iz adrese („Frani Oršiloviću”).

76 Dne 9. veljače 1683. „priminu gsn d. Petar Grgatović, dobar redovnik... i biše stare dobe” (ovjeren ispis iz matica s Dubrave, u *Arhivu JAZU, Ćir. III' D*, f. 32). Uz nekoliko isprava o djelatnosti don Petra Grgatovića (MOŠIN, *Isprave*, str. 121) zanimljiva je njegova oporuka. Malo je poduga, pa donosim samo najkarakterističnije što govori o ulozi jednog svećenika u obitelji, odnosno o njegovim preokupacijama. Poslije uvoda, te odredbi što ide „za moju dušu”, nastavlja: „Ostalo svekoliko malo i veliko što je kod moga, kuće i pokuće i okuće, dvore, vartle, zemle i vinograde, goru i vodu, darvo i kame, što kod bilo moje malo i veliko, ostavljam mojim unukom Pavlu i Petru za njihovo dobro koje mi čine, i njihova pokojnoga oca koje mi je učinijo. Ostavljam jim da jim je tvrdo, mirno i blagosloveno od Gna Boga i od mene, i da im se ne ima na ovo niko protiviti, zašto sam jim na ovo svekoliko za moga dobra života izvadijo knige od emina i od kadije i utvrdijo s ovim tastamentom u komu je sva moja oblast, a ostali koje sam pričinijo ne valjaju ništa, zašto je ovo moj tastamentat najposlidni koji hoću da žive i nakon mene, i ko bi se kod protivijo jovojoj mojoj naredbi neka mi odgovori na velikom sudu Gna Boga di ima svaki čovik doći. (...) Ako li bi se našla koja pisma inom rukom ne valjaju ništa. (...) A ja s(a)m jim zapisa mojom rukom što sam u njih uzima, koja su pisma u njih. A ako ne budu oni zapisali što sam jim vraća iz duga ja ću ovde činiti upisati”... Slijede navodi tko mu je što dužan (za pušku, zemlju, pšenicu, vinograd, novac). Oporuku potpisuju: veliki knez Luka Sinovčić, vikar polički don Ivan Marasović, te don Petar Čotić, „kurat od Dubrove” (*Ćir. III. D*, f. 30).

77 Makar nije označeno tko je autor ovih Naredbi, prema unutrašnjim podacima nedvojbeno je to nadbiskup Bondumeri (1641–1667). Osim što se više puta poziva na nadbiskupa Ponzonija, naređuje „kupiti nove barviare”, a Levakovićev Brevijar tiskan je 1648, pa po tome Naredbe možemo ovako datirati.

(2) Da crikveni ljudi mogu se razaznati o(d) svitovnih zato da svaki ima daržati bilig, to jest kauku na glavi svojoj ča jest kruna i redovnička i posv(e)tenie; tolikojer haline čarne kakono je bilo naredjeno o(d) arhibiskupa pasanoga.⁷⁸ Takojer i kape da nima-ju nositi nikakova kolura samo čarna, i to pod penom o(d) trideset libar za svako pristupanje do tri puta, a više o(d) trećega puta upadaju u prokletstvo koje nam sahranjujem, a penu prikazuju na fabriku crikvenu na našu volju.

(3) Oružje crikvenim (ljudima) zabranjujemo po selih u župi po kih godir način (nositi), budući redovničko oružje barviari i ostali libri koje je počitao pokoini arhibiskup Poncun,⁷⁹ i to pod penom o(d) pet libar do tretoga puta, i ako bi ki ostanam bio više o(d) trećega, upada u šušpenšiu, to je u obustavljeni misec dan o(d) mise. I ako bi se našlo da je ki u to upa koi je o(d) manših redov o(d) mise, da ne može na rede poč do dva godišća, a penu prikazuju kako zgora u fabriku.⁸⁰

(4) Da redovnici i crikveni ljudi nimaju po nijedan način targovati ni posle svitovne činiti ki su bili zabranjeni u naredbah dobre spomene g(ospodi)na arhibiskupa Poncuna,⁸¹ i to pod penom o(d) pet na deste libar za svaki put. I kako u mandatu govori ki je bi u toi župi prošiven na vrime rečenog Poncuna koji mandat⁸² potvardjujemo i nečmati dali i ostale ki su bili poslni o(d) milosvašnih (?) vikari naših, da crikveni ljudi ne gredu u kuće gdi daje drugim misli aliti sumnje koje šušpeta kogagodi, po(d) penom da svaki put ki se vide i dadu takova šušpeta, da platiti ima u fabriku split(s)ke crikve deset libar. I ako bi se ne kaja nego sta ostanam upadati u zgora rečene pene tako veće o(d) tri puta i naslidovati bude, upada u šušpenšu o(d) šest misecih koi bi bili o(d) mise, koi bi bili manši redov o(d) mise da ne može p(r)jati rede do tri godišća.⁸³

(5) Tolikojer da ni jedan crikveni čovik ki ti drago varste da ne bude sminam ali povoljan stati u picokarske kuće, ali u nih kadkoli spavati, ali se uvratiti u istih, ili piti, ali kimkudir drugim uzrokom s njimi općenie i priazan veliku imati, ali u nih vino, pšenicu i ine stvari mobile sahranjovati, i bratimiti se. Ni one iste pri sebi u svojoj kući uzdaržati, ni pridati, dali imaju bižati i ukloniti se o(d) šušpeta i sumnjie o(d) zla općenja i perikulov, pod penom o(d) trideset libar za svako pomankanie, da ako bi veće o(d) tri puta ki, ča Bože čuvaj, upal da upada u penu obustavlenia, da ne može nigdare biti kurat aliti svoičnak na pomnju duš u daržavi splistkoi (*sic*); ako li je u većih redih po(d) penom da ne može poiti naprida, akoli je o(d) malih, pod penom o(d) vazeća halj i crikvenoga privilegija i inih u našoi volji.⁸⁴

---

78 Ponzoni (+1640) o ovome govori opširnije (izd. MOŠIN, *Konstitucije*, br. 109).

79 Ponzoni nešto drugačije (br. 110). Spomenute knjige nalazimo kod Ponzonija u br. 104 (Mošinih je tamo identificirao).

80 Ponzoni nema ovih kazni.

81 Kod Ponzonija br. 114, no zacijelo uključuje i točke 111–113 (govori o odnosu prema svjetovnom životu).

82 Poznatiji naziv je *Konstitucije*.

83 Ovo je opširnije nego kod Ponzonija (br. 115).

84 Prvi dio ovog članka ponešto je skraćeni prijepis Ponzonijeve odredbe (br. 116), Bondumeri precizira kazne.

(6) Da svoićnjaci imaju vazeti sveto ulje, po(d) penom obustavenia do osam dan ki dosle nisu ga vazeli.⁸⁵

(7) Da imaju svi ljudi crikveni kupiti nove barviare⁸⁶ pod penom ka u istom barviar(u), u termen o(d) šest misecih.

Arhiv JAZU, Zagreb, Ćir. III. A, fol. 39.

SITNO, 2. II. 1652.

Don Petar Mihanović piše splitskom vičkaru don Frani Oršiloviću.

Vele uzvišenomu i plemenitomu g(ospodi)nu i g(ospodi)nu vikarju i jeneralu splickomu, m(nogo) p(oštovanomu) g(ospodi)nu dom Hvrani Oršilovu drago pozdravljenje i poniženi (!) poklonenje od mene dom Petra Mihanovića!

Zatim, prijah mandat V(aše) m(nogo) p(očtovane) m(ilsti) u petak na Očišćenje blažene Gospe i razumih ča mi u njemu zapovidate. Nisam se ni nada, ne budući kriv tomu, da hvala g(ospodi)nu Bogu. A budući meni isti Petar Pršk(o)čević vele škode počinija, budući on meni užga ognem jednu kuću ka je valala osamdeset tolorih, i po kušenciji dobrih ludih osudiše ga da mi ili kuću ogradi ili da mi pedeset tolorih, a ostalo da mu pustim ča je veće kuća valala. Nije mi da nišće, a ovomu ću ukazati svidoke sve naše selane, a neću doći lažući kako je on k Vašom m(ilsti).

A druga je stvar, moj otac za nj pjež (!) g(ospodi)nu Andri Komuloviću i za nj se udužija tolori šest, toga mi nije platija ni soldina, i još se ja na n(j) ne tužim.

A treće, pritiska jednu zemlu crikvenu od benehvicija i neće da daje š nje nišće, niti se ispovida nikomu, ni kaje, ni daje desetine, ni daje razloga kapelanskoga, nego je da vragu dušu. A nisam zna da se može pravda učinit jednomu čoviku gdi ni svidočja ali onoga s kim se pravda, i dokle nisu oba na pravdi.

A ča mi pišete da mu sam uzeja toliku intradu, nisam ja ta(j) čovik da se himbenim pomagam, neka zna Svemogući g(ospodi)n Bog, nego je moj stric uzeja od svega toga tri vidra masta i tri snopića sirka, onada kada je istoga Petra Prskočevića žena mene kamenjem bila, kadano je k Vašom m(ilsti) na tužbu dohodila da jesam ja bija a da ni ona mene, a Vi ste sve njom virovali kako ona govori i nje muž. I ja ću i moji kućani dati njim njihovo, da neka oni nam dadu naše.

---

85 Dok su ostale točke načelne, ova je – pomalo i slijedeća – posve prigodna. Do sada su poznate svega troje ili četvore (vidi bilj. 24) naredbe. Postavlja se pitanje: koliko je moglo biti ovakvih naredbi? PIVČEVIĆ (*Prilozi* 78) piše: „Osam dana prije svakog sastanka Vikar bi obavijestio nadbiskupa, koji bi, ako (je) bilo potrebno, došao glavom na skupštinu, kako je češće običavao Kadčić, ili bi samo poslao svoje naredbe i upute, da ih se na istoj proglasi.” U tom slučaju, čudo je da ih se tako malo sačuvalo (sastanci su se do 1688. održavali tromjesečno, a od tada dvomjesečno! [PIVČEVIĆ, *Prilozi* 77]). Budući da su sve sačuvane naredbe uglavnom načelnog značenja, nemoguće je da su često izdavane, dosta da ih pojedini nadbiskup izda jedanput. Ili se one sasvim prigodnog značaja nisu sačuvala?

86 Levakovićevo izdanje, Rim 1648.

A i ja bih doša do Vaše m(ilsti) ali mi je ništo zlo, da do(ći) ću ako Bog da ća pri moći budem. I g(ospodi)n Bog uzdrži V(ašu) m(nogo) p(očtovanu) m(ilst) u zdravlu. č. h. n. v. (1652) miseca hvebrujara na v. (2).

Mi svi Sitnani svidočimo da je ovo sve kriv Petar Prskočević g(ospodi)nu dom Petru, i ovo se piše pri crikvi gdi su svi Sitnani bili.

Otraga: Svitlom i mnogo p(očtovanomu) g(ospodi)nu i g(ospodi)nu vikarju splickom i jeneralu, g(ospodi)nu dom Hvrani Oršilovu da se da na ruke plemenite, u Split.

Arhiv JAZU, Ćir. III. A, f. 69.

SITNO, 2. II. 1652.

Sitnjani pišu splitskom vikaru don Frani Oršiloviću povodom spora oko jedne baštine.

Veleuzvišenomu i mnogo p(očtovanomu) g(ospodi)nu, i g(ospodi)nu vikarju i jeneralu splickomu g(ospodi)nu dom Hvrani Oršiloviću drago pozdravljenje od nas svih Sitnanih!

Dajemo u znanje Vašom svitlom (!) milosti kako se zgodi jedna stvar meu nami, budući ostala jedna baščina — ka malo pinez vala — u selu našem i budući ostala pusta, zašto umri od nje gospodar pokojni Ivan Mikuličić, a svu mu čelad Turci odvedoše kada Polica porobiše.

I bi pravda ob ovu baščinu, i pravdaše se oba nju bližike i parentati. Tako se pravdajući narediše redovnici i p(oštovani) knez Jure Pavić da se ova zemla da u crikvu svetoga Klimenta i da je posluju bratimi svetoga Kuzme i Domlana, a da daju u crikvu ošure, neka je za onih dušu služoj (!), kako je i za ostalih kih su dobra u crikvu ostavljena, dokle bi se ko naša od one čeladi. I da ima crikva iskupiti svojimi dobri onizih a da imaju oni crikvi platiti i vratiti s vrimenom, a da je nim njihova baščina kako bi se iskupili i(z) sužanstva. I pravda se p(oštovani) knez Jura Mihanović i Petar Prskočević i Jure Ivićević. I pušćaše ju tako u crikvu rečeni knez Jure Mihanović i Jure Ivićević, a Petar Prskočević neće nego ona dobra za se obrata, a ne budući se ništar našlo na pravdi da veće tendi Petra nego ove rečene.

A sada je Petar počeja lažne riči govoriti, i ne govori kako je pravda našla. I donija je mandat od Vaše p(oštovane) m(ilsti) ki se ne bismo nadali da ćete ga nam poslat po njegovih lažnih ričih. A sada molimo V(ašu) m(nogo) p(oštovanu) m(ilst) da razberete kako je po pravdi Božjoj i da nam date odgovor po istomu ko Vam prida ovi list. I Bog veseli V(ašu) m(nogo) p(oštovanu) m(ilst) u zdravlu.

Hvebrujara na dva č. h. n. v. (1652).

Mi svi Sitnani činismo pisat.⁸⁷

---

87 Pisano rukom don Petra Mihanovića (kao i dok. br. 17).

Otraga: M(nogo) p(oštovanomu) i vele uzvišenomu g(ospodi)nu, i g(ospodi)nu vikarju splickom don Hvrani Oršilovu da se da u p(oštovane) ruke, u Split.

Arhiv JAZU, Ćir. III. A, f. 70.

(*z* Kazalo imena:)

⁺Napomena: *Uvod* = ime se spominje u Uvodu; (*godina*) = vrijeme spominjanja; (*broj*) = broj dokumenta; *b* = bilješke broj. – Kazalo ne obuhvaća autore literature.

RÉSUMÉ

Poljica se situent au sud de Split, dans le triangle formé par le fleuve Cetina, la mer Adriatique et la rivière Žrnovica, d'une superficie de 250 km² environ. Ce territoire garda son autonomie politique plusieurs siècles durant, jusqu'à l'arrivée de l'armée napoléonienne, en 1807.

Il s'agit, en effet, d'une petite république, régie par ses propres statuts. A l'époque des invasions turques, les citoyens de Poljica surent négocier leur autonomie avec les nouveaux maîtres de la région. Au prix des prestations et en reconnaissant la suprématie des envahisseurs, ils obtiennent cependant qu'aucun Turc ne s'installe sur leur territoire.

On présente ici dix-huit lettres, écrites en caractères cyrilliques de Bosnie, concernant la vie et les relations publiques des prêtres officiant en vivux-slave au cours de la première moitié du XVIIe siècle.

Les communications entre Poljica et Split étant coupée vers la fin du XVIe siècle, l'archevêque Dominique Foconius fonda un vicariat extérieur pour le territoire de Poljica. Le vicaire pour les questions religieuses représente aussi l'autorité morale et préside les réunions politiques, notamment l'élection annuelle du chef de l'état et de son gouvernement (six membres).

Ces quelques documents éclairent surtout la vie quotidienne des prêtres sous la domination turque. Ils ont un grand intérêt pour les historiens et le philologues.